

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOSOFICKÁ FAKULTA

Katedra Filozofie

Václav Pokora

Analogie v argumentaci

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Karel ŠEBELA, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně na základě citovaných pramenů a literatury.

V Olomouci dne:

.....

Václav Pokora

Rád bych na tomto místě poděkoval nejprve Mgr. Karlu Šebelovi, PhD za pečlivost, pozitivní přístup a trpělivost při vedení této diplomové práce. Přeji všem studentům takto lidské a obětavé učitele a vedoucí.

Svým nejbližším přátelům bych zde na znamení díků za veškerou podporu, které se mi od nich za dobu mého studia dostalo, vzkázal, že medvěd je ten, kdo ví, kde je med.

Anotace:

Práce je věnována argumentu z analogie a problematice jeho vyhodnocení v argumentační praxi. Text je rozdělen na tři části, které představují tři různé přístupy k evaluaci nejen tohoto typu argumentu. První část je zaměřena na pragmatický přístup Douglase Waltona doplněný o hypotézu psychologického vysvětlení náchylnosti podléhat argumentačním klamům. Druhá část nastiňuje logický přístup k hodnocení argumentu z analogie a diskusi nad otázkou logického charakteru analogického úsudku. V závěrečné části je prostor věnován pragma-dialektice autorů Eemeren a Grootendorsta – rekonstrukci, interpretaci a evaluaci argumentace – a její aplikace na analogické úsudky bez explicitního závěru.

Klíčová slova:

argumentace, argument, neformální logika, analogie, argument z analogie, heuristiky, paraschéma, deduktivismus, pragma-dialektika

Annotation:

This thesis focuses on argument from analogy, particularly its evaluation in context of communication practice. This paper consists of three parts, which represent different approaches to argument evaluation, with special focus on analogical reasoning. First part is dedicated to Douglas Walton's pragmatics approach and his hypothesis of psychological explanation of people's inclinations to be deceived by argumentation fallacies. Second part outlines logical approach to evaluation of argument from analogy and presents discussion about logical nature of analogical reasoning. The final part is devoted to authors Eemeren and Grootendorst and reconstruction, interpretation, and evaluation within pragma-dialectics. This procedure is further applied to argument from analogy without expressed conclusion.

Key words:

argumentation, argument, informal logic, analogy, argument from analogy, analogical reasoning, heuristics, paraschemes, deductivism, pragma-dialectics

Obsah

Úvod.....	1
1. Argument z analogie v kontextu argumentačních klamů a heuristik.....	3
1.1. Heuristiky, paraschémata a argumentační schémata	4
2. Logický přístup k argumentu z analogie, diskuse nad jeho formou a způsoby hodnocení.....	14
2.1. Čtyři typy argumentů.....	14
2.2. Argument z analogie.....	16
2.2.1. Analogie jako deduktivní argument	16
2.2.2. Analogie jako induktivní úsudek.....	22
2.2.3. Argument z analogie jako samostatný typ sui generis	29
3. Analogie optikou Pragma-dialektiky	35
3.1. Cíle a postup v pragma-dialektickém přístupu	35
3.2. Schéma a evaluace argumentu z analogie.....	42
3.3. Analogie bez zjevného závěru	44
Závěr	47
Seznam literatury	49

Úvod

V úvodu článku „Argumentation Schemes for Argument from Analogy“¹ se Douglas Walton svěřuje, že když byl v počátečních letech své kariéry dotázán postgraduálními studenty, zda by nebyl dobrý nápad zahájit výzkumný projekt na téma argumentu z analogie, snažil se tomu vyhnout, anebo je alespoň varovat. Varovat před obrovským množstvím literatury, která byla k tomuto tématu napsána, kterou by museli projít a se kterou by se museli ve svém projektu vyrovnat.

O ohromném korpusu věnovaném problematice argumentu z analogie svědčí mimo jiné také rozsah zkoumané literatury, která byla zkontrolována za účelem vzniku článku autora Andre Juthe „A Systematic Review of Classifications of Arguments by Analogy“. Pro potřeby sestavení uceleného systematického přehledu klasifikací argumentu z analogie bylo přezkoumáno přes 600 časopisů a knih.

Už tak rozsáhlý materiál věnující se argumentu z analogie je při komplexním studiu potřeba doplnit navíc o problematiku spojenou s analogií v různých oborech. Kromě studií věnovaných argumentaci se jedná především o kognitivní vědu, etiku, právo, literaturu, filozofii vědy, religionistiku atd.

V rámci teorie argumentace ale bohužel v českém prostředí chybí literatura, která by se problematice argumentů systematicky věnovala. Jediné, s čím se musí zájemce o studium teorie argumentace spokojit, je redukování určitého typu argumentu na takřka encyklopedicky zpracované heslo s jeho jednoduchými příklady a způsobem, jak na takový argument reagovat. V případě analogických úsudků není situace jiná.

Tato práce si neklade za cíl představit vyčerpávající výklad o argumentu z analogie, který by pokryl takto rozsáhlou problematiku, ale pouze v tematicky oddělených částech představit tři rozdílné přístupy k argumentaci a zejména pak k rekonstrukci a hodnocení argumentu z analogie a představené přístupy kriticky prozkoumat. Text je proto rozdělen do tří kapitol.

První kapitola je věnována pragmatickému přístupu Douglase Waltona, který hodnocení argumentu staví na identifikaci použitých argumentačních schémat a aplikování kritických otázek, které slouží ke zkoumání proneseného argumentu. V rámci této části zastáváme hypotézu, podle které máme tendence podléhat argumentačním klamům kvůli tomu, že je jejich struktura shodná se strukturou tzv. heuristik.

¹ WALTON, Douglas N., ed. Argumentation Schemes for Argument from Analogy.

Ve druhé části je představena diskuse, o jaký inferenční vztah se u alogického úsudku jedná, přičemž jsou postupně demonstrovány tři rozdílné přístupy – deduktivismus, analogie jako induktivní typ úsudku a analogie jako argument *sui generis*. Naším cílem zde je charakterizovat argument z analogie jako neredukovatelný na deduktivní či induktivní typ argumentu. K analogickým úsudkům by se mělo přistupovat jako k argumentům svého vlastního typu.

V závěru práce představujeme rekonstrukci a hodnocení argumentace v rámci pragma-dialektického přístupu autorů Eemeren a Grootendorsta. Jejich přístup k rekonstrukci argumentu propojujeme s tradičním chápáním argumentu z analogie, podle kterého se analogický úsudek od jiných případů užití analogie (např. metafora) liší tím, že kromě srovnání dvou věcí obsahuje i závěr. Aplikování pragma-dialektického přístupu umožňuje kritickému zkoumání a hodnocení (ve vztahu k argumentaci) podrobit i analogii, ve kterých je závěr pouze implicitně přítomný.

Uvedené přístupy poskytují různé způsoby hodnocení argumentu z analogie, a tím odlišení korektního užití analogického úsudku od jemu odpovídajícímu argumentačnímu klamu. V této věci není zcela jednotná terminologie. Můžeme se setkat s různými označeními, která odkazují k její celkové chybnosti, jako např. klamná analogie, falešná analogie, zdánlivá analogie, anebo případně ke snížené přesvědčivosti analogie a celkově stupňovitému charakteru její argumentační síly, jako například slabá analogie atd. My se v rámci následujících kapitol budeme s uvedenými způsoby označení pracovat jako se vzájemně zaměnitelnými.

1. Argument z analogie v kontextu argumentačních klamů a heuristik

V rámci následujícího textu se budeme věnovat tomu, co je argument z analogie, jaké jsou možnosti v tom, jak přistupovat k jeho hodnocení a jaká omezení se s těmito přístupy pojí. Na začátku ale krátce věnujme prostor vymezení korektně utvořeného argumentu a tomu, co se v anglické terminologii označuje jako *argumentation fallacies*. Nebudeme se zde věnovat obsáhlé historii tohoto pojmu, ani všem jeho pojetím, která jsou v současné době diskutována. Naším cílem je zde pouze demonstrovat postavení argumentu z analogie v kontextu zmíněné problematiky a potřebu kritického náhledu na něj ve snaze se takovému *argumentation fallacy* vyhnout.

V češtině se můžeme setkat s překlady jako argumentační faul, případně klam, což může být poněkud zavádějící. Copi a Cohen jednoduše definují *fallacy* jako „*jakoukoli chybu v usuzování*“,² tedy jakoukoli chybu při tvoření argumentu. Taková chyba může být způsobena tím, že premisy nepodporují závěr (což můžeme označit jako logickou chybu) a druhým důvodem může být faktický omyl premis nebo závěru. Patrick Hurley obdobně považuje *fallacy* za chybu argumentu, která ale spočívá v něčem jiném než jen v nepravdivých premisách, jedná se totiž o chybné opakující se vzory našeho usuzování, které mají za následek, že špatně utvořené argumenty se zdají být správné.³ Originálnímu vysvětlení těchto vzorů a naší tendence je nejen tvořit, ale též je nekriticky přijímat jako korektní, se budeme níže věnovat. V rámci těchto klasiků neformální logiky jsou argumentační klamy pojímány jako chyby v usuzování, které mají vliv na sílu a přesvědčivost argumentu, ale porušují buďto formální nebo věcnou správnost. Dělí se tak na dva typy.

Formal fallacies neboli formální omyly jsou zapříčiněny nesprávným aplikováním inferenčních pravidel, jejichž striktní dodržování je charakteristické pro deduktivní typ argumentů, kterému se budeme blíže věnovat v části 2.1. a 2.2.1. této práce. *Informal fallacy*, tedy neformální omyl nespočívá ve vnitřní struktuře argumentu, ale v jeho obsahové stránce. K odhalení neformálního omylu proto nestačí pouhá analýza struktury argumentu, ale je potřeba zkoumání jeho obsahu – k tomu je potřeba znalost toho, jak užíváme jazyk a faktického stavu světa, o kterém argument vypovídá.⁴

Pro naše účely je potřeba dodat dva body. Zaprvé, že se někdy induktivní (a jak si dále ukážeme, tak nejen ony) argumenty nesprávně hodnotí z hlediska struktury, tj. správnosti

² „*any error in reasoning*“ IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*, s. 109.

³ HURLEY, Patrick J. *A concise introduction to logic*, s. 119

⁴ Srov. Tamtéž, s. 119–121.

logických pravidel. Správně utvořené argumenty pravděpodobnostního charakteru sice podporují svůj závěr s menší jistotou, ale přesto je nemůžeme označit za klamy (či omyly). S tím se pojí druhý požadavek na jakýkoli argument – musí zde být zejména adekvátní spojitost mezi premisami a závěrem, a také podpora závěru ze strany premis.

Naším cílem bude rekonstruovat způsoby evaluace argumentu z analogie z hlediska formálního a neformálních přístupů. V textu se zaměříme na rekonstrukci a hodnocení argumentu z hlediska jeho logické struktury, což je spojeno s diskusí, zda se jedná o argument deduktivní, induktivní či svého druhu. V rámci jednotlivých přístupů jsou aplikovány různé způsoby hodnocení, jejichž rekonstrukce a kritika bude předmětem 2. části práce. 3. část bude věnována pragma-dialektickému přístupu k hodnocení argumentace. V závěru textu navrhneme, že podobným způsobem, jako se v předložených přístupech zachází se zamlčenými či tacitními předpoklady, by se mělo pracovat také s implicitními závěry. Nejprve se zaměříme na hypotézu Douglase Waltona, proč máme tendence považovat argumentační klamy za lepší, než ve skutečnosti jsou. V první části rekonstruujeme přístup Douglase Waltona spočívající v propojení schémat argumentů a psychologického aspektu, který je činí přijatelnějšími.

1.1. Heuristiky, paraschémata a argumentační schémata

Walton ve svém článku „Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are“ argumentuje na podporu hypotézy, že svůdnost argumentačních klamů a to, že se zdají být lepší, než skutečně jsou, je dána podobností jejich argumentačních schémat a heuristik. Nejprve zde představíme Waltonův postup, který aplikoval na argument autoritou⁵ a který my následně aplikujeme na argument z analogie. Tento přístup zasadíme do širšího kontextu Waltonovy práce, spočívající v identifikaci argumentačních schémat a k nim náležících kritických otázek, což představuje vlivný směr v teorii argumentace a přístupu k hodnocení argumentů.

Pro porozumění dalšímu textu je potřeba začít se stručným vysvětlením tzv. teorie duálního procesu. Jedná se o teorii z oblasti kognitivní vědy vysvětlující lidskou mysl jakožto komplementární systém, spojený ze dvou různých typů procesů. Lidské uvažování je dle této pozice spojené ze dvou rozdílných a evolučně jinak starých způsobů myšlení. První, evolučně starší systém myšlení pracuje rychle, automaticky, nevědomě a asociativně. Nejedná se o cílené přemýšlení o něčem, ale o automatické, rychlé, naučené myšlení, pro které není potřeba se příliš namáhat ani si uvědomovat, zda jej nějak kontrolujeme. Nese označení systém 1. Oproti tomu

⁵ Konkrétně na *argument from expert opinion*. Obvykle se uvádí pouze argument autoritou, nicméně Walton v rámci svých dalších textů rozlišuje vícero druhů autority, které bychom mohli označit jako epistemickou autoritu a autoritu příkazu nebo správní autoritu.

Srov. WALTON, Douglas a Marcin Koszov. *Two kind of af Arguments from Authority in the Ad Verecundiam Fallacy*.

tzv. systém 2, evolučně mladší, představuje pomalé myšlení, spojené s náročnější mentální prací, kde jeho kroky jsou uvědomované, úmyslné, systematicky uspořádané a podnikané s menší či větší námahou.⁶

Rozdíl mezi těmito dvěma systémy⁷, respektive tím, jak pracují, si můžeme ukázat na následujících příkladech. Vidíme-li fotografii muže v saku, s příjemným úsměvem, silnou, hranatou bradou, začneme jej nevědomě a nekontrolovaně hodnotit, o což se stará náš systém 1. Takového člověka budeme hodnotit jako dominantního, a pokud jsme např. konzervativního smýšlení, tak jako ideálního kandidáta do politické funkce.⁸ Tyto soudy nás nestojí žádnou námahu, a také se jim nevyhneme. Naopak, pokud nám někdo předloží papír, na němž je napsán součin dvou čísel, např. 32×18 , jsme schopni automaticky předpovědět, že na konci výsledku bude číslo 6, ale jeho ucelenou podobu nikoli. Víme, že bychom mohli začít počítat rozložením čísel a dojít za okamžik k výsledku, nebo si obě čísla sepsat pod sebe a po sérii určitých kroků získat výsledek jiným způsobem (pro všechny napjaté je to číslo 576). To je pomalé myšlení systému 2, které si žádá vynaložit určité mentální úsilí.

To, co využívá systém 1, nazýváme heuristikami. Jedná se o jakousi mentální zkratku, skrze kterou dochází k zodpovězení náročnějších odpovědí. Převedení si problémové situace, kterou musíme ohodnotit, či ve které se musíme rozhodnout, na jednodušší, ve které je již systém 1 schopen učinit rozhodnutí. Tomu odpovídá definice heuristiky, kterou používá Kahneman:

... jednoduchá procedura, která pomáhá najít adekvátní, i když často nepřesné odpovědi na obtížné otázky. Slovo pochází ze stejného základu jako slavné *heuréka*.⁹

Pro Waltonovo propojení argumentačních klamů a heuristik¹⁰ je právě tato vlastnost našeho myšlení zásadní. Nahrazení obtížné otázky, kterou chceme zodpovědět, za otázku jednodušší otevírá prostor, abychom do vysvětlení obecné přijatelnosti argumentačních klamů zapojili tzv. základní schémata argumentů. Waltonův dlouhodobý projekt spočívá v nalezení

⁶ Srov. KAHNEMAN, Daniel. *Myšlení: rychlé a pomalé*.

⁷ Přičemž zde tedy budeme užívat široce rozšířené označení „systém 1“ a „systém 2“ poprvé užití u autorů Keitha Stanovicha a Richarda Westa. STANOVICH, Keith a Richard WEST. Individual differences in reasoning: Implications for the rationality debate?.

⁸ Srov. TODOROV, Alexander. *Face Value: The Irresistible Influence of First Impressions*, s. 58–61.

Filmové produkce s vnímáním rysů tváře evidentně pracují. Schválně si při příštím sledování filmu všimněte, že pokud má někdo na bradě důlek, je pravděpodobné, že bude ztvárňovat zápornou postavu.

⁹ KAHNEMAN, Daniel. *Myšlení: rychlé a pomalé*, s. 109.

¹⁰ Walton ve své argumentaci neodkazuje přímo na Kahnemana, ale spíše na jeho současníky. Nicméně pro zásadní body teorie duálních procesů (rozlišení systému 1 a systému 2) a zejména heuristik, o které nám zde jde především, to nepředstavuje problém.

argumentačních schémat jednotlivých typů argumentů a identifikace k nim příhodných kritických otázek, které mají sloužit k posuzování těchto úsudků. Právě v článku „Why fallacies Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are“ propojuje teorii duálních procesů (zde představeno Kahnemanovo pojetí) a argumentační schémata.

Například při otázce „Nakolik věříte v instituci prezidenta“, což představuje poměrně složitý dotaz, by bylo potřeba si uvědomit, jaká je úloha prezidenta, k čemu má mandát, jaké jsou jeho zákonné pravomoci atd. Pokud bychom chtěli odpovědět na takovou komplexní otázku, dostal by se do hry pomalý systém 2 a docházelo by k náročnějšímu zvažování faktorů, které se zodpovězením souvisejí. Tohle ale není potřeba, míní Kahneman. Nemusíme se omezovat na tohle poměrně zdlouhavé zodpovídání složité otázky, které by sice poskytlo odpověď, kterou jsme schopni i zdůvodnit, ale je nepraktické a energeticky náročné. Máme totiž k dispozici jinou možnost – „heuristiku. *Která někdy funguje velmi dobře, jindy vede k závažným omylům.*“¹¹ Pro dokreslení substituce otázky náročnější (v tabulce vlevo) otázkou lehčí, heuristickou (pravá strana tabulky), přikládáme některé z příkladů publikovaných Kahnemanem.

Tato žena kandiduje v primárkách. Jak daleko to v politice dotáhne?	Vypadá tato žena jako politický vítěz?
Jak velkou částkou byste přispěli na ochranu nějakého ohroženého druhu?	Kolik emocí pociťuji, když pomyslím na umírající delfíny?
Jak jste v poslední době spokojeni se svým životem?	V jaké jsem momentálně náladě? ¹²

Zásadní vlastností heuristik, kromě rychlosti, se kterou poskytují odpověď, je zjednodušení oproti původním problémům a otázkám. Walton svou hypotézu aplikuje na třech typech argumentačních klamů¹³ – jsou to argument expertní autoritou, argument z nevědomosti a apel na strach. Heuristiky, tak jak je pojímá¹⁴ a které souvisejí s těmito typy klamných úsudků, mají následující formu:

Pokud je to expertní názor, podvolte se tomu.

Pokud není důvod si myslet, že je to nepravda, přijměte to jako pravdu.

Pokud je to hrůzu nahánějící, vyhněte se tomu, co by k tomu mohlo vést.¹⁵

¹¹ KAHNEMAN, Daniel. *Myšlení: rychlé a pomalé*, s. 109.

¹² Tamtéž, s 109–110.

¹³ My zde z úsporných důvodů jeho postup demonstrujeme pouze na jenom z nich, a to na argumentu autoritou.

¹⁴ U Waltona mají spíše podobu mentálních zkratk, což bude ukázáno dále.

¹⁵ „If it is an expert opinion, defer to it. If there is no reason to think it is false, accept it as true. If it is fearful, avoid taking steps to whatever might lead to it.“

WALTON, Douglas. *Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are*, s. 160.

Jednotlivé heuristiky můžeme znázornit pomocí tzv. paraschémat, což jsou schémata zobrazující strukturu a vztahy mezi prvky, které se v dané heuristice objevují. Přesněji řečeno se jedná o schematické znázornění rychlého vyvození závěru, ke kterému se pomocí heuristiky dospěje. Zde je příklad takové schematizace odpovídající uvedené heuristice argumentu expertní autoritou: Pokud expert řekne, že *A* je pravdivé, pak je *A* pravdivé.¹⁶ Dovolíme si uvedenou heuristiku reformulovat a dostaneme zápis

1. *E* je expert,
2. *E* tvrdí, že *A*.
- Z. *A* je pravdivé.¹⁷

znázorňující rychlý skok od předpokladu k závěru.

Zde Walton zapracovává svůj projekt argumentačních schémat. Úsudky, které neodpovídají ani deduktivním ani induktivním argumentům, by měly být zkoumány jiným přístupem, nežli pouze z logického hlediska. Pragmatický rámec,¹⁸ ve kterém argumentační schémata jako nástroj kritického zkoumání úsudku užívá, více odpovídá tomu, jak interagují dva aktéři v dialogu,¹⁹ ať už spolupracující nebo soupeřící. Cílem tohoto přístupu je identifikovat příslušné argumentační schéma, které by fungovalo jako normativní rámec, ve kterém by aktéři přesunovali tzv. důkazní břemeno z jedné strany na druhou pomocí příslušných kritických otázek, které se pojí ke konkrétnímu schématu. Proponent návrhu představí argument, což je následováno položením kritické otázky ze strany druhého aktéra figurujícího v dialogu. Aby argument udržel jako přijatelný, musí původní proponent uspokojivě odpovědět na položenou otázku.²⁰ Jedná se tedy o sérii kroků, které mají vést ke kritickému zamyšlení nad předneseným argumentem, ale i k zapojení doplňujících informací vycházejících z faktických okolností. Základní schéma argumentu autoritou, které navrhl Walton a spol., se velice blíží výše popsané heuristice.

- Hlavní premisa: Zdroj *E* je expert v oboru *S* obsahující tvrzení *A*.
Vedlejší premisa: *E* tvrdí, že propozice *A* je pravdivá (nepravdivá).
Závěr: *A* je pravdivé (nepravdivé).²¹

¹⁶ WALTON, Douglas. Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are, s. 163

¹⁷ Tamtéž, s. 170.

¹⁸ U Waltona dochází k propojení kontextu argumentu a zasazení do dialogického rámce, nicméně se sám hlásí spíše k pragmatické teorii. Proto jej nebudeme přímo spojovat a řadit pod pragma-dialektický přístup, ačkoli mají mnoho společného.

¹⁹ Srov. WALTON, Douglas N. *Argumentation Schemes for Presumptive Reasoning*, s. 18.

²⁰ Tamtéž, s. 84.

²¹ WALTON, Douglas, Chris REED a Fabrizio MACAGNO. *Argumentation Schemes*, s. 310.

Při porovnání výše uvedené heuristiky a argumentačního schématu argumentu autoritou vidíme rozdíl v absenci premisy o oborové odbornosti experta. Inference ale u obou dochází ke stejnému závěru a v obou případech dochází také k jeho rychlému vyvození.

<i>Heuristika expertního názoru</i>	<i>Argument expertní autoritou</i>
<i>E je expert.</i>	<i>E je expert v oboru S obsahující tvrzení A.</i>
<i>E tvrdí, že A (je pravdivé).</i>	<i>E tvrdí, že tvrzení A je pravdivé.</i>
<i>A je pravdivé.</i>	<i>A je pravdivé.</i>

Waltonovo vysvětlení podléhání argumentačním klamům (a to jak z pozice jejich proponentů, tak z pozice těch, kdo je nekriticky přijímají) tedy stojí na kognitivně psychologickém podloží teorie duálních procesů. V mnoha situacích jsou nám heuristiky nápomocné v běžné orientaci ve světě, ale i kvůli absenci kritického náhledu na problémovou situaci nás často svádějí k omylům. V protikladu proti tomuto rychlému a do jisté míry neuvědomovanému skoku, znázorněného paraschématem, stojí pomalá, vědomá a kontrolovaná inferenční procedura, v rámci které je potřeba prozkoumat, zda není opomenuta nějaká podstatná informace, kterou je třeba vzít v úvahu. Nástrojem, který k tomu má sloužit, a který tím pádem má pomoci rozhodnout, zda se jedná o korektní argument, anebo argumentační klam, je sada kritických otázek. Pro argument autoritou jich Walton a spol. navrhuje šest.

- CQ1: *Otázka odbornosti*: Jak důvěryhodný je *E* jako odborný zdroj?
- CQ2: *Oborová otázka*: Je *E* expertem v oblasti, do které spadá *A*?
- CQ3: *Otázka stanoviska*: To, co *E* tvrdí, znamená *A*?
- CQ4: *Otázka důvěryhodnosti*: Je *E* osobnostně spolehlivý jako zdroj?
- CQ5: *Otázka konzistence*: Je *A* konzistentní s tím, co tvrdí ostatní experti?
- CQ6: *Otázka podloženosti evidencí*: Je tvrzení zastávané *E* založeno na evidenci?²²

Kritické otázky, respektive odpovědi na ně, mohou být schematizovány jako implicitní premisy, které doplňují explicitně formulované předpoklady v základním schématu.²³ Některé otázky mohou být vzhledem k reálně použitému argumentu redundantní, jelikož odpověď

²²WALTON, Douglas, Chris REED a Fabrizio MACAGNO. *Argumentation Schemes*, s. 310.

²³ U kritických otázek 5 a 6, Walton problematizuje jejich převedení na zamlčené premisy a schematizuje argument expertní autoritou, společně s kritickými otázkami pomocí argumentačního systému Carneades, což je nástroj pro mapování a modelování argumentů. V rámci této modelace jsou i původně nevyčleněné informace formulovány a zasazeny do schématu, jako různé typy premis, které doplňují argument. Srov. WALTON, Douglas. *Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are*, s. 166–168.

Pro účely této práce ale není systém Carneades zásadní, proto případné zájemce o bližší informace odkážeme na příloženou literaturu. WALTON, Douglas a Thomas F. GORDON. *Argument Invention with the Carneades Argumentation System*; WALTON, Douglas a Thomas F. GORDON. *The Carneades model of argument invention*.

na ně je již obsažena v původních explicitních premisách. Argument, jehož schéma by bylo zcela explicitní, tzn. které by již obsahovalo odpovědi na výše uvedené otázky, by už nevyžadovalo užití kritických otázek, aby mohlo být předmětem hodnocení. Doplněné schéma by v porovnání s původním heuristickým skokem vypadalo následovně:

<i>Heuristika expertního názoru (rychlý skok systému 1)</i>	<i>Doplňný argument expertní autoritou (pomalé systematické kroky, kterými by postupoval systém 2)</i>
<i>E je expert.</i>	<i>E je expert v oboru S obsahující tvrzení A.</i>
<i>E tvrdí, že A (je pravdivé).</i>	<i>E tvrdí, že tvrzení A je pravdivé.</i>
	<i>E je jako odborný zdroj dostatečně znalý.</i>
	<i>E je expert v oblasti, do které spadá A.</i>
	<i>To, co E tvrdí, implikuje A.</i>
	<i>E je osobnostně důvěryhodný jako zdroj.</i>
	<i>A je konzistentní s tím, co tvrdí ostatní experti.</i>
	<i>E je tvrzení založené na evidenci.</i>
<i>A je pravdivé.</i>	<i>A je pravdivé.²⁴</i>

Doplnění implicitních premis je pro Waltona cesta, jak odlišit korektní argument autoritou od klamu *ad verecundiam*, což je argumentační strategie, při níž dochází k neoprávněnému užití autority. Když opomeneme případ, že proponent argumentu se brání položení doplňujících otázek např. útoky typu „Ty nejsi expert, nerozumíš tomu.“ a zcela tak zamezuje další diskusi, spočívá pro Waltona princip klamného argumentu právě v opomenutí nějakých podstatných informací, které je třeba zohlednit.

Slabým momentem Waltonovy hypotézy zůstává způsob postulování konkrétních heuristik tak, jak byly výše formulovány v přirozeném jazyce. Že heuristika, se kterou náš kognitivní systém pracuje, má podobu „*pokud je to expertní názor, podvolte se tomu*“ je předpoklad, na kterém Walton staví svou hypotézu. Tento předpoklad ale není možné nějak dokázat. Jak bylo dříve řečeno, asociace, které se při výkonu systému 1 zapojují, nejsou zcela uvědomované a ani tato podoba heuristiky spojené s argumentem autoritou není víc než domněnka (ač přesvědčivá). Propojení naší náchylnosti podléhat argumentačním faulům s jejich podobností na heuristiky je tedy sice stále pouhou hypotézou, ale poskytnutí návodných kritických otázek pro ohodnocení argumentu je vhodným nástrojem i v případě, že je navržený model heuristiky nepřesný. S vědomím, že námi dále formulovaná heuristika a odpovídající

²⁴ WALTON, Douglas. Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are, s. 170.

paraschéma pro argument z analogie může být chybné, níže navrhuje jeho možnou formu, kterou propojíme s argumentačním schématem a příslušnými kritickými otázkami.

Pokud jsou si dvě věci podobné, potom co platí o jedné, platí i o druhé.

Tato forma dle nás reprezentuje heuristiku odpovídající analogickému úsudku. Představuje intuitivní vnímání podobností mezi dvěma věcmi a vliv asociací, které nás vedou k soudu, že závěry, které jsme učinili o jedné věci, můžeme aplikovat na druhou. Po reformulaci získáme odpovídající paraschéma,

1. Dvě věci jsou si podobné / A a B jsou si podobné.
2. V případě A platí z.
- Z. V případě B také platí z.

kteří představuje rychlé vyvození závěru v rámci systému 1. Předložené znění obsahuje problematickou vágně formulovanou vlastnost „být podobný“. V běžné řeči jej intuitivně chápeme, pro nekritický soud v rámci systému 1 je to dostačující. Při hlubší analýze, se ale nemůžeme vyhnout otázkám typu „Jak jsou si A a B podobné?“, „V čem jsou si A a B podobné?“ nebo „Na čem se jejich podobnost zakládá?“. Se stejným problémem se potýkáme i v případě základního argumentačního schématu pro argument z analogie Douglase Waltona a spol.:

*Předpoklad podobnosti: Obecně je případ C1 podobný případu C2.
Základní premisa: A je pravda (nepravda) v případě C1.
Závěr: A je pravda (nepravda) v případě C2.²⁵*

Na tomto schématu jakožto základní formě argumentu z analogie ale nepanuje obecná shoda. V článku „Argumentation Schemes for Argument from analogy“ prezentuje závěr, že existují dvě rozdílná schémata pro argument z analogie. Zatímco v prvním se akcentuje obecně podobnost dvou (nebo více) případů, v druhém schématu je srovnání založeno na porovnání faktorů, nebo vlastností porovnávaných případů. Druhé schéma pro argument z analogie je dominantní v příručkách a učebnicích logiky, kde se k analogickým úsudkům přistupuje jako k induktivním argumentům.²⁶ Zde si uvedeme pouze schéma, ke kterému se vrátíme v části 2.2.2, ve které kriticky zhodnotíme evaluaci argumentu z analogie jakožto induktivního typu úsudku.

²⁵ WALTON, Douglas, Chris REED a Fabrizio MACAGNO. *Argumentation Schemes*, s. 315.

²⁶ WALTON, Douglas N., ed. *Argumentation Schemes for Argument from Analogy*, s. 28; Srov. IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*; HURLEY, Patrick J. *A concise introduction to logic*.

1. *a, b, c, d* mají všechny atributy *P* a *Q*.
2. *a, b, c* mají všechny atributy *R*.
3. Proto *d* pravděpodobně má atribut *R*.²⁷

K tomuto schématu Walton nedodává žádné další kritické otázky, ale pouze navrhuje možnosti, jak hodnotit váhu faktorů, které jsou zahrnuty v argumentu, a které zakládají srovnání případů. K tomuto se vrátíme v druhé části práce. Dále se tedy budeme věnovat první formě, označené jako základní schéma pro argument z analogie, která se zakládá na *podobnosti* dvou případů.

<i>Heuristika analogického úsudku</i>	<i>Argument z analogie</i>
<i>A a B</i> jsou si podobné.	Obecně je případ <i>C1</i> podobný případu <i>C2</i> .
V případě <i>A</i> platí <i>z</i> .	<i>A</i> je pravda (nepravda) v případě <i>C1</i> .
V případě <i>B</i> platí <i>z</i> .	<i>A</i> je pravda (nepravda) v případě <i>C2</i> .

Za předpokladu, že byla naše formulace heuristiky spojené s analogickým úsudkem správná, vidíme odpovídající strukturu argumentačního schématu argumentu z analogie a paraschématu odpovídající heuristiky. Naše sklony snáze podlehnout klamně či zdánlivé analogii, tj. argumentům z analogie, které se zakládají na domnělé podobnosti, nebo v nich dochází k přehlížení zásadních odlišností, jsou podpořeny strukturální podobností těchto argumentů se strukturou mentálních zkratk, při kterých nedochází ke kritickému zkoumání předkládaných argumentů. V kontrastu k tomuto rychlému a k omylu náchylnému skoku by stál přístup kritického náhledu na předkládané tvrzení, při kterém aktéři dialogu zkoumají i nevyřčené informace, které se k předkládanému úsudku vztahují. Návodné řešení pro doplnění těchto neuvedených okolností jsou např. tři kritické otázky Waltona a spol.:

CQ1: Existují odlišnosti, ve kterých se *C1* a *C2* liší, které by mohly podkopávat sílu citované podobnosti?

CQ2: Je *A* správný závěr v *C1*?

CQ3: Existuje nějaký další případ *C3*, který je také podobný *C1*, ale ve kterém by měl být učiněn jiný závěr než *A*?²⁸

Odpovědi na kritické otázky doplňují původní argument o informace, které je třeba vzít v úvahu při jeho hodnocení. Po jejich doplnění mezi premisy základního schématu získáme formu, kterou již nebude nezbytné podrobovat kritickému dotazování, jelikož nutné informace pro evaluaci úsudku již budeme mít k dispozici. Dialogická situace je ale běžně okleštěna od těchto doplňujících informací. Nemusí se vždy jednat o snahu oklamat oponenta, ale může

²⁷ IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*, s. 490.

²⁸ WALTON, Douglas, Chris REED a Fabrizio MACAGNO. *Argumentation Schemes*, s. 315.

to být důsledek snahy o stručnost, nebo přesvědčení, že analogie je očividně jasná a všem zřejmá. Z hlediska ekonomičnosti promluvy by doplněná verze argumentu v mnoha případech působila zbytečně vyčerpávajícím způsobem. Základní argumentační schéma pro argument z analogie obohacený o doplňující nevyřčené předpoklady (opět v porovnání s paraschématem) by dle nás vypadal následovně:

<i>Heuristika analogického úsudku (rychlý skok systému 1)</i>	<i>Doplněný argument expertní autoritou (pomalé systematické kroky, kterými by postupoval systém 2)</i>
A a B jsou si podobné.	Obecně je případ C1 podobný případu C2.
V případě A platí z.	A je pravda (nepravda) v případě C1.
	Mezi C1 a C2 nejsou žádné zásadní odlišnosti, které by podkopávaly sílu zmiňované podobnosti.
	A je v C1 správný závěr.
	Neexistuje žádný jiný případ C3, který je podobný C1, ve kterém byl učiněn jiný závěr než A (nebo byla učiněna $\neg A$).
V případě B platí z.	A je pravda (nepravda) v případě C2.

Takto formulováno by se jednalo o korektní užití argumentu z analogie. Pokud by naopak jedna z odpovědí na kritické otázky, tedy v tomto pojetí premis argumentu, zaznívala například „Mezi C1 a C2 existují zásadní odlišnosti v ...“, jednalo by se o klamnou analogii.²⁹ Kloníme se zde k podpoře Waltonovy hypotézy, že naše tendence podléhat argumentačním klamům do jisté míry souvisí s jejich podobností s heuristikami. Způsobem zamezení podlehnutí klamným analogiím je zapojení analytického, pomalého myšlení systému 2 a kritickému zkoumání zamlčených premis argumentu.

V závěru této části se ještě vyjádříme k nedostatkům představeného přístupu k argumentu z analogie pomocí kritických otázek. Zásadním problémem předložené koncepce je neupřesnění vágního termínu „podobnost“. Není zde uvedeno, na čem se tato podobnost zakládá. Dle uvedení druhého typu argumentu (založeného na společných faktorech) se nejedná pouze o výčet společných vlastností, tím pádem ale není zcela jasné, jak konkrétně uchopit podobnost dvou nebo více případů.

Ještě problematičtější se otázka podobnosti stává díky formulaci první premisy základního schématu argumentu z analogie, tzv. *předpokladu podobnosti*. V této premise

²⁹ Není ustálený název o argumentační klam podobně jako například klamná verze argumentu autoritou, tj. *ad verecundiam*. Můžeme se setkat s nekorektní analogií, klamnou analogií či falešnou analogií.

je řečeno, že příklad *C1* a *C2* jsou si *obecně podobné*.³⁰ Není tím ale jasně řečeno, zda se jedná o podobnost ve vztahu k nějaké konkrétní věci, v určitém ohledu, k vnitřní struktuře. Dvě věci jsou si podobné v jednom ohledu, ale vzhledem k něčemu jinému je zde zásadní odlišnost. Potrat a porod jsou si podobné v tom, že dojde k ukončení těhotenství, ale z hlediska přežití plodu/dítěte je zde zcela zásadní odlišnost. Z tohoto důvodu je potřeba upřesnit, co se myslí obecnou podobností, případně co tuhle podobnost zakládá. V takovém případě bude i jasnější, na jakou odlišnost se další kritická otázka ptá.³¹

³⁰ „*Similarity Premise: Generally, case C1 is similar to case C2.*“ WALTON, Douglas, Chris REED a Fabrizio MACAGNO. *Argumentation Schemes*, s. 315.

³¹ Pojmu podobnost (*similarity*) a jeho přesnějšimu uchopení se Walton věnuje v některých svých člancích, které ale nebudou předmětem této práce. Zájemci se mohou o tématu dočíst více např. v „*Similarity, precedent and argument from analogy*“ nebo „*Argumentation Schemes for Argument from Analogy*“.

2. Logický přístup k argumentu z analogie, diskuse nad jeho formou a způsoby hodnocení

V rámci následující kapitoly představíme diskusi, která je zaměřena na logickou formu argumentu z analogie. Postupně budou demonstrovány tři přístupy. Nejprve pojetí, ve kterém je analogický úsudek chápán jako příklad deduktivního argumentu. Posléze přístup, který se k argumentu z analogie staví jako k induktivnímu úsudku. Na závěr kapitoly se zaměříme na návrh André Juthe, který k analogickému úsudku přistupuje jako k argumentu svého druhu. S každým z představených přístupů se kromě jiné logické vazby pojí i jiný způsob evaluace argumentu. Nejprve si pro účely dalšího postupu práce uvedeme klasické dělení typů argumentů – na *deduktivní*, *induktivní*, *abduktivní*.

2.1. Čtyři typy argumentů

Při dělení argumentů tradičně vycházíme ze vztahu premis a závěru a jistoty, kterou můžeme závěru připsat a na tomto základě odlišujeme tři typy úsudků. V případě tzv. *deduktivních argumentů* platí, že pokud jsou premisy pravdivé, nemůže se stát, že závěr by byl nepravdivý. U tohoto typu závěr tedy s jistotou vyplývá z jeho předpokladů. Deduktivní usuzování se řídí striktním dodržováním logických pravidel. Pokud přijímáme předpoklady argumentu a deduktivně z nich usuzujeme, závěr je přijat s jistotou, jelikož vše, co je v závěru, bylo již před tím obsaženo v premisách. Klasický tvar takového argumentu může být následující:

Předpoklad 1.: Každý člověk je smrtelný.
Předpoklad 2.: Sokrates je člověk.
Závěr: Sokrates je smrtelný

Taková forma úsudku nenechává místo pro pochybnosti. Oba uvedené předpoklady můžeme bezpečně považovat za pravdivé a závěr z nich logicky vyplývá, jedná se tedy o deduktivně platný argument.

Dalším typem, který v logické tradici rozlišujeme je tzv. *induktivní úsudek*. Zatímco dedukce z pravdivých premis zaručovala jistotu závěru, zde můžeme mluvit o pouhé pravděpodobnosti. Notoricky známý příklad představuje soud, že všechny labutě jsou bílé, jehož standardizovaná podoba je následující:

Předpoklad 1.: Labutě a_1 - a_n jsou bílé.
Závěr: Všechny labutě jsou bílé.

Nebo

Předpoklad 1.: Labuť a_1 je bílá.
 Předpoklad 2.: Labuť a_2 je bílá.
 ...
 Předpoklad n.: Labuť a_n je bílá.
 Závěr: Všechny labuťe jsou bílé.

Z několika příkladů týkajících se konkrétních jednotlivin se v závěru usuzuje o celku a dochází tak ke generalizaci vlastnosti (či vlastností), kterou pozorované a v argumentech jmenované jednotliviny sdílejí. Závěr induktivně vystavených úsudků má pouze pravděpodobnostní charakter, což vyplývá z omezeného vzorku a možnosti přidání dalšího předpokladu, který by odporoval předchozím – v našem případě „Labuť a_{n+1} je černá“.

Další typ nededuktivního vyvozování představuje i následující příklad úsudku, který nese název *abdukce*, nebo se také můžeme setkat s popisným označením *usuzování k nejlepšímu vysvětlení*.³² Opět se jedná o typ úsudku, ve kterém je závěr, byť podporovaný pravdivými premisami, platný pouze s určitou pravděpodobností. Abduktivní úsudky jsou v jistém smyslu příklady obráceného uvažování oproti klasickému deduktivnímu pravidlu *modus ponens*, které v platné podobě zní – pokud nastane A, pak nastane B; nastalo A; tudíž nastalo B – které ve standardní logické podobě zachycujeme následovně:

Předpoklad 1.: $A \rightarrow B$
 Předpoklad 2.: A
 Závěr: B

Při abdukci tedy postupujeme opačným způsobem, kde – pokud nastane A, pak nastane B; nastalo B; tudíž nastalo A:

Předpoklad 1.: $A \rightarrow B$
 Předpoklad 2.: B
 Závěr: Pravděpodobně A

Např. Předpoklad 1.: Jestliže hoří, v chodbě je vidět kouř.
 Předpoklad 2.: V chodbě je vidět kouř.
 Závěr: Pravděpodobně hoří.

Výše uvedený příklad ukazuje, jakým způsobem postupuje úsudek k nejlepšímu vysvětlení, které na denní bázi používáme zcela neproblematicky. Je ale vidět, že závěry takovýchto myšlenkových procesů mají pouze pravděpodobnostní charakter a při kritickém náhledu si můžeme uvědomit, že možnosti, proč se objevil kouř může být více a že z následku se nedá zcela jistě určit příčina. Zmíněný příklad je inspirován vyposlechnutou příhodou, ve které se během divadelního představení zpoza sedaček v hledišti a kabiny techniků začal valit kouř a diváci v panice a s křikem opustili sál dříve, než herci stačili zahrát scénu,

³² Z anglického reasoning to the best explanation. Srov. ANDRÉ, Juthe. Argument by Analogy, s. 3.

ze které by bylo jasné, že se jedná o součást představení a kouř byl způsoben kouřstrojem a žádné nebezpečí nehrozí.

2.2. Argument z analogie

Ačkoli na tomto tvrzení nepanuje shoda, připojujeme se k názoru, že samostatný typ argumentu představuje právě *usuzování z analogie*. V klasických příručkách věnujících se neformální logice není sice analogie takto samostatně vyčleněna, ale najdou se autoři, kteří zastávají tvrzení, že se jedná o jiný typ argumentace odlišný od předchozích tří.³³

Identifikace analogických úsudků s jiným typem inference může poskytnout odpověď na otázku, zda analogie poskytuje věrohodné závěry a pojí se s problémem, jak určit dobrý argument z analogie. Rozdílné filosofické tedy spíše logické pozice v této otázce rekonstruují vzájemný vztah premis a závěru, který není u analogického usuzování vždy jednoznačný, což dává prostor pro pochybnosti, zda se jedná o dobrý argument.

2.2.1. Analogie jako deduktivní argument

Cílem této části je otestovat hypotézu, která zní, že argumenty z analogie jsou deduktivními argumenty. Z platného *deduktivního* argumentu je vzájemný vztah premis a závěru zřejmý, a pokud bychom jako takový rekonstruovali argument z analogie, měli bychom k dispozici jasný způsob, jak jej posuzovat – musel by být deduktivně platný, jak jsme to popsali výše. Struktura deduktivního úsudku z analogie dle Bruce N. Wallera má následující podobu:

DA.:

1. Oba souhlasíme s případem *a*.
2. Nejpravděpodobnějším důvodem, proč věřit *a* je přijetí principu C.
3. C implikuje *b*. (*b* je případ, který spadá pod princip C)
4. Tudíž, konzistence vyžaduje *b*.³⁴

Jako příklad deduktivního argumentu z analogie, který odlišuje od induktivních, Waller užívá Judith Jarvis Thomson a její analogie houslisty z diskusí nad obranou lékařsky provedeného potratu. Představte si, že se ráno probudíte a zjistíte, že jste byl během noci zdrogován a unesen Společností milovníků klasické hudby (dále jen SMK), jejíž členové vás vzali do nemocnice, a tam vás chirurgicky připojili k slavnému houslistovi. Tento houslista má závažné onemocnění ledvin a toxiny, které se hromadily v jeho krevním řečišti, by jej zabily, pokud se jeho krev nevyčistí. SMK zjistila, že vy jediný máte ideální krevní skupinu, takže během noci napojili

³³ Srov. JUTHE, André. A Systematic Review of Classifications of Arguments by Analogy; JUTHE, André. *Argument by Analogy*.

³⁴ WALLER, Bruce N. *Classifying and Analyzing Analogies*, s. 201.

váš krevní oběhový systém na houslistův, tudíž vaše ledviny mají nyní dvojitou službu, když extrahují škodliviny z houslistovy i vaší krve. Tento stav vám kromě zjevného nepohodlí nezpůsobuje žádné další fyzické poškození. Lékaři, kteří přišli na to, co vám SMKH udělala, vám sdělí, že je jim líto, co se stalo, že by to nepřipustili, kdyby o tom věděli a všichni se shodnou, že je to špatné a představuje to porušení vašich práv, ale „už se stalo“. Pokud bychom houslistu odpojili, bezprostředně po tom by zemřel. Ale nebojte, není to napořád. Za devět měsíců se jeho ledviny uzdraví a my vás budeme moci odpojit, aniž by kdokoli z vás zemřel.

Analogie předložená Judit Thomson publikovaná v knize *A Defense of Abortion* (a nespočetněkrát parafrázovaná v různých variantách) představuje argument na podporu žen v jejich rozhodnutí využít možnosti umělého přerušování těhotenství. Většina, ne-li každý z nás, by se v případě houslisty klonil k názoru, že nebylo správné narušit práva výše zmíněné oběti, ke které byl houslista připojen a ta by měla mít právo na odstranění houslisty, který takto okupuje jeho tělo. Na základě analogie by stejné právo na odpojení měla mít žena (zejména jejíž těhotenství bylo způsobeno znásilněním), jejíž krevní oběhový systém je využíván plodem, který by za přibližně devět měsíců mohl pokračovat v existenci samostatně bez přímé závislosti na těle matky.

Dle Wallera při deduktivním analogickém úsudku vycházíme z principu, který zastáváme a který aplikujeme na srovnávané případy. V tomto konkrétním případě tento princip vychází z odpovědi na otázku, zda máme povinnost zachránit nebo přinejmenším zachovat život, pokud jsme neudělali nic, co by nás k takové povinnosti zavazovalo. Pokud si odpovíme, že takovou povinnost nemáme, pak princip, dle kterého rozhodujeme naznačuje, že žena, jejíž těhotenství je způsobeno znásilněním má právo podstoupit interrupci, tedy jinými slovy nemá povinnost zachovat život plodu.³⁵

Zkusme nyní argument houslisty rozepsat do výše uvedené struktury (DA) navrženou Wallerem pro deduktivní argument analogií. Nejprve si identifikujeme jednotlivé prvky Wallerova schématu. C představuje princip, který uplatňujeme pro oba zmíněné příklady – v našem případě se jedná o zásadu, dle níž „nemáme povinnost zachraňovat nebo zachovávat život, pokud jsme neudělali nic, co by nás k tomu zavazovalo“. Jako tvrzení spadající pod *a* můžeme identifikovat „máme právo odpojit houslistu od svého těla“ případně „nemáme povinnost houslistu, který k nám byl připojen, zachraňovat či zachovávat jeho život“. Poslední prvek odpovídající tvrzení *b* můžeme formulovat „znásilněná žena nemá povinnost zachovat

³⁵ WALLER, Bruce N. *Classifying and Analyzing Analogies*, s. 202.

život plodu“ nebo „znásilněná žena má právo podstoupit interrupci“. Doplněné schéma o znění identifikovaných prvků by znělo následovně:

DA1.:

1. Oba souhlasíme, že *unesený má právo na odpojení houslisty od svého těla.*
2. Nejpravděpodobnějším důvodem, proč věřit, že *unesený má právo na odpojení houslisty od svého těla je, že nemáme povinnost zachraňovat nebo zachovávat život, pokud jsme neudělali nic, co by nás k tomu zavazovalo.*
3. To, že *nemáme povinnost zachraňovat nebo zachovávat život, pokud jsme neudělali nic, co by nás k tomu zavazovalo* implikuje, že *znásilněná žena má právo podstoupit interrupci.*
4. Konzistence tudíž vyžaduje přijetí tvrzení, že *znásilněná žena má právo podstoupit interrupci.*

Zde je naznačen vztah mezi jednotlivými premisami, jejich prvky a závěrem, který je-li deduktivně platný podporuje věrohodnost analogie a vyvozeného závěru. Podívejme se na Wallerem navrhnutou strukturu trochu přísnější optikou a pro větší přehlednost ji očistíme a zredukujeme na naznačené logické vztahy mezi jednotlivými prvky. V takovém případě podle nás dostaneme následující formu:

DA2.:

1. *a*
2. $C \rightarrow a$
3. $C \rightarrow b$
4. *b*

V případě deduktivních argumentů, jak jsme viděli, jsou kladeny vyšší nároky na správné dodržování inferenčních pravidel, která v případě, že nejsou porušeny mají zaručovat platnost argumentu a současně za předpokladu užití premis, které uznáme za pravdivé, také ujištění o pravdivosti závěru. Ale zde uvedená forma tímto způsobem analogii nepodporuje, protože buďto porušuje inferenční pravidla, nebo se díky ní stává analogie redundantní.

Nejprve k porušení odvozovacích pravidel, ke kterému zde podle nás dochází. Wallerův postup vychází (když vynecháme evidentní zamlčenou premisu o podobnosti mezi případy unesené oběti připojené k houslistovi a znásilněné těhotné ženy) ze společného potvrzení pravdivosti (nebo přinejmenším přijatelnosti) tvrzení *a*. Z konsensuálně potvrzeného *a* abduktivním způsobem vyvozuje *C*. Výše jsme uvedli, že abduktivní usuzování nepředstavuje postup odpovídající inferenčním pravidlům. Jedná se o vyvozování pravděpodobnostního charakteru, které závěru nezaručuje jistotu. Doplněné schéma o tento mezikrok by dle nás vypadalo následovně,

DA2a.:

1. a	(konsensuálně potvrzeno)
2. $C \rightarrow a$	
2a. C	(abduktivní odvozené z premis 1. a 2.)
3. $C \rightarrow b$	
4. b	(modus ponens z premis 2a. a 3.)

a po tomto abduktivním odvození, tj. potvrzením C s určitou mírou pravděpodobnosti, pokračuje již inferenčním pravidlem *modus ponens*. Souvislost mezi premisami a závěrem a jednotlivými prvky argumentu je sice jasně stanovena, nicméně není případem logického vyplývání.

Tato kritika je na místě, když interpretujeme znění „nejpravděpodobnějším důvodem, proč věřit...“ obsažené ve 2. premise jako implikaci. Pokud to ale neuděláme, jaké máme jiné možnosti? Nabízí se považovat tento vztah za odvození nejlepšího vysvětlení, což je jen jiné označení pro abdukcii. Tím se ale dostáváme do stejné situace, jako v případě že tento vztah interpretujeme jako implikaci, s tím rozdílem, že nyní je explicitně přiznáno, že se nejedná o korektní inferenční pravidlo, které bychom očekávali v deduktivně platném argumentu.

Nyní se zaměříme na to, proč by podle nás v případě přijetí této podoby deduktivního typu analogie znamenalo, že analogický vztah je zde redundantní. Pokud bychom vzhledem k předcházející námitce chtěli zachovat kýžené vlastnosti spojené s deduktivním usuzováním (zachování pravdivosti při vyvozování z pravdivých předpokladů), musíme se vzdát kroku 1. a 2. schématu DA2a. Základ takového argumentu by ležel zcela v principu C (krok 2a), který by byl základem pro další dedukce. Pro platnost (a hledanou správnost) takového argumentu by nebyl analogický vztah mezi tvrzeními a a b vůbec podstatný.

Můžeme uznat, že za účelem posílení argumentu z hlediska jeho přesvědčivosti, by demonstrace širokých možností aplikace principu C na další obecně přijímané případy mohla působit ve prospěch argumentu na tomto principu založeném. Tím bychom se ale dostali daleko za možnosti deduktivních úsudků. Můžeme zde tedy konstatovat parciální závěr, ve kterém odmítneme hypotézu, že argumenty z analogie spadají pod kategorii deduktivních argumentů.

Předložená kritika Wallerova návrhu se do jisté míry vyrovnává s deduktivistickými tendencemi v neformální logice. Přívrženci deduktivismu zastávají různé názory, přičemž dle některých by všechny argumenty v přirozeném jazyce měly být interpretovány a mělo by se k nim přistupovat jako k deduktivním, jiní jsou názoru, že by se měly hodnotit dle standardů, kterých se užívá k evaluaci deduktivních argumentů, a další se přiklání k myšlence, že každý aktér tvořící argument, by se jej měl snažit konstruovat jako deduktivně

platný.³⁶ Zjednodušeně můžeme do jisté míry deduktivismus popsat jako přístup, dle kterého můžeme všechny argumenty chápat a rekonstruovat jako deduktivní úsudky. Leo Groarke se ve svém článku vymezuje vůči námitkám napadajícím deduktivistickou pozici skrze poukazování na nejistotu závěru argumentů v běžné řeči, tedy jinými slovy, že není zaručena jistota závěrů vyvozených z mnohých, na první pohled nededuktivních argumentů, které zastánci deduktivismu rekonstruovali jako deduktivní, přidáním zamlčených předpokladů souvisejících s původními (*prima facie* nededuktivní) úsudky.³⁷ Například argument

1. Devadesát šest procent dospělých Američanů sleduje televizi více než deset hodin týdně.
2. Davis je dospělý Američan.
- Z. Davis proto sleduje televizi více než deset hodin týdně.

můžeme dle Groarkea doplnit o zamlčenou premisu

Davis je mezi těmito devadesáti šesti procenty.

a rekonstruovat jej jako deduktivně platný.³⁸

Groarkeho odpověď vůči námitce absentující jistoty závěru spočívá v jejím navázání na pravděpodobnost premis. Jinými slovy závěr deduktivního úsudku musí být stejně jistý/pravděpodobný, jako jsou pravděpodobné jeho předpoklady. V tomto duchu Groarke navrhuje popis deduktivního argumentu jako „... zachovávajícího jistotu, spíše než stanovujícího jistotu“.³⁹

Taková odpověď nicméně není pro námi identifikovaný nedostatek Wallerova návrhu dostačující. I když přijmeme deduktivní argumenty, respektive jejich závěry, jako méně jisté, než tomu je například ve formálních vědách, kde můžeme kontrolovat pravdivostní hodnotu vstupních proměnných obsažených v argumentu a odvislé od předpokladů s pouze omezenou pravděpodobností – jinými slovy, přijmeme pravděpodobnostní charakter deduktivních úsudků – stále Wallerův návrh obsahuje porušení logických pravidel. Pokud bychom připustili definování takových úsudků jako deduktivních, je na místě zodpovědět, jaká vlastnost náležící deduktivním úsudkům u nich stále ještě přetrvává.

Tímto jsme odmítli pojetí argumentu z analogie jako deduktivního úsudku. Než pokročíme dále, dovolme si zde krátké rozlišení cílů a jejich proveditelnosti dvou deduktivistických přístupů. Zmíněný Groarke popisuje zejména deskriptivní pozici, když tvrdí,

³⁶ SHECAIRA, Fábio Perin. The Value of Methodological Deductivism in Argument Construction, s. 472, 482.

³⁷ GROARKE, Leo. Deductivism Within Pragma-Dialectics; Srov. DUTILH NOVAES, Catarina, ed. Argument and Argumentation.

³⁸ GROARKE, Leo. Deductivism Within Pragma-Dialectics, s. 7–8.

³⁹ „A deductive argument should therefore be described as ‘certainty preserving’ rather than ‘certainty establishing.’“ Tamtéž, s. 3.

že „každý argument by měl být chápán jako pokus o deduktivní argument“.⁴⁰ Na výše uvedeném Wallerově příkladě jsme ukázali neplodnost takového přístupu. Argument, který bychom z pozice deduktivismu museli ohodnotit jako neplatný (kvůli porušení inferenčních pravidel) může i nadále zůstat přesvědčivý a v sociální praxi se setkávat s úspěchem. Podobně se k problému vyjadřuje David Godden:

Zda je deduktivismus dobrou hodnotící tezí, závisí pouze na standardech důkazů, které chceme podporovat a přinášet do hodnocení argumentů. [...] životaschopnost deduktivismu jako hodnotící teze závisí na tom, zda lidé skutečně argumentují deduktivně nebo se odvolávají na jiné standardy odůvodnění.⁴¹

Naše předchozí kritika ale nechává prostor pro normativní deduktivismus, jehož zastánce Fábio Perin Shecaira tvrdí, že není potřeba prosazovat deduktivismus jako způsob vysvětlení a popisu každého argumentu, abychom mohli rozpoznat jeho normativní přínos. Namísto toho zastává názor, že každý aktér by se měl snažit vytvářet deduktivně platné úsudky s pravděpodobnými (*plausible*) premisami.⁴² Argumentační praxe by do jisté míry byla realizována skrze požadavky doplnění chybějících premis, přičemž proponent tvrzení by byl požádán o upřesnění tvrzení, skrze doplnění nevyřčených, případně upřesnění nepřesných premis (např. premisa *všichni politici lžou*, upřesněna předpoklady *je před volbami* a *politikům se v předvolebních slibech nedá věřit*).⁴³ Zde se můžeme shodnout, že tento popis sociální praxe ujasňování nepřesných, polovičatých a zkratkovitých tvrzení odpovídá reálným dialektickým situacím, ve kterých je třeba kriticky nahlížet výroky jednotlivých aktérů (např. politické debaty, diskuse na konferencích apod.).

Pozitivy této řekněme až ideální praxe, kterou Shecaira označuje jako *metodologický deduktivistický příkaz*⁴⁴ (volili bychom spíše *požadavek*), by v případě aplikace na úsudky z analogie bylo jednak explicitní objasnění zamlčených premis, které by bez jejich přímého uvedení musel aktér v diskusi domýšlet sám, navíc bez kontroly toho, zda tak byly proponentem argumentu skutečně zamýšleny, a jednak usnadnění korekce nepřesných premis, které spojují

⁴⁰ „... all arguments should be understood as attempts at deductive arguments.“ GROARKE, Leo. *Deductivism Within Pragma-Dialectics*, s. 1.

⁴¹ „Whether deductivism is a good evaluative thesis depends solely on the standards of evidence we want to uphold and bring to the evaluation of argument. [...] the viability of deductivism as an interpretive thesis depends on whether people actually argue deductively or whether they appeal to other standards of justification.“ GODDEN, David M. *Deductivism as an Interpretive Strategy: A Reply to Groarke's Recent Defense of Reconstructive Deductivism*, s. 182.

⁴² SHECAIRA, Fábio Perin. *The Value of Methodological Deductivism in Argument Construction*, s. 472, 481–482.

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 476–479.

⁴⁴ „methodological deductivist injunction“ Tamtéž, s. 477.

zdánlivě podobné věci, jejichž analogický vztah však při bližším kritickém nahlédnutí ztrácí svou samozřejmost.

2.2.2. Analogie jako induktivní úsudek

Zejména ve starší literatuře věnující se neformální logice se můžeme setkat s názorem, že analogické uvažování spadá mezi induktivní argumenty. Klasici neformální logiky Copi a spol. ve svém *Introduction to Logic* označují analogické úsudky jako ty nejběžnější induktivní argumenty, kde odkazujeme z věcí známých na neznámé, nové, a z minulé zkušenosti usuzujeme směrem do budoucnosti. Zásadní již zmíněný rozdíl oproti deduktivním argumentům je ve vztahu mezi premisami a závěrem. Zatímco u předchozího typu šlo o klasifikaci hodnocení argumentů jako platných a neplatných,⁴⁵ při dodržení či nedodržení inferenčních pravidel, u induktivních argumentů jde pouze o míru pravděpodobnosti. Při evaluaci analogických úsudků na lepší nebo horší, klasifikovaných jako induktivní argumenty, tak závisí na míře pravděpodobnosti, se kterou lze na základě obsažených premis potvrdit závěr.⁴⁶ Rozdílný je i způsob formálního zápisu:

DI:

1. a, b, c, d mají všechny atributy P a Q .
2. a, b, c mají všechny atributy R .
3. Proto d pravděpodobně má atribut R .⁴⁷

Zatímco ve Wallerově deduktivistickém pojetí byl základem společný princip uplatněný na dva případy, které se k němu vztahovaly, zde jde o výčet společných prvků, které náleží dvěma nebo více díky těmto prvkům společným případům. Na základě výskytu určitých společných vlastností se pak usuzuje na přítomnost i další vlastnosti, která však není u jednoho z případů přímo potvrzena, závěr je tak pouze pravděpodobný. Vychází z potvrzených či pozorovaných vlastností, ale na jiném případě.

Věnujme nyní prostor příkladu z běžného života, který zmiňují Copi a spol a ukažme si na něm kritéria hodnocení pro induktivní argumenty, které navrhuji. Zmíněný příklad popisuje situaci, kdy se rozhodneme pro koupi bot a ve formě argumentu ho můžeme zapsat následovně: „Usuzuji, že daný pár bot mi bude vyhovovat, protože mi vyhovovaly boty stejné značky koupené v tomto obchodě.“⁴⁸ Rozepsání do autory navrženého schématu poskytne následující uspořádání argumentu:

⁴⁵ IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*, s. 487.

⁴⁶ Tamtéž, s. 494.

⁴⁷ Tamtéž, s. 490.

⁴⁸ Tamtéž, s. 494.

DII:

1. *Staré boty a nové boty* mají oboje společné ty vlastnosti, že byly vyrobeny konkrétní firmou a jsou prodávány ve stejném obchodě.
2. *Staré boty* mají tu vlastnost, že jsou pohodlné.
3. Proto *nové boty* budou mít pravděpodobně tu vlastnost, že jsou pohodlné.

Autoři navrhuji šest kritérií, která mají sloužit k posuzování argumentu z analogie. (1) počet entit, (2) rozmanitost případů v premisách, (3) počet podobných aspektů, (4) relevance, (5) disanalogie, (6) odvážnost tvrzení závěru.⁴⁹ Pro demonstraci se podívejme na výše schematizovaný příklad optikou uvedených kritérií.

(1) Z hlediska počtu entit, ke kterým se vztahuje dané srovnání, je zde zmíněna pouze jedna předchozí zkušenost s botami stejné značky a obchodu. Čím větší počet entit sdílejících společné vlastnosti, tím větší pravděpodobnost, jejího opakování u další entity, a tím také silnější argument. Přesto se nedá obecně říct, že argument srovnávající dvě entity bude dvakrát slabší (méně přesvědčivý, silný), než argument srovnávající čtyři entity, ani třikrát slabší než ten, ve kterém je srovnáváno entit šest.

(2) Otázka rozmanitosti srovnávaných případů se na příkladu s botami dá konkretizovat např. způsobem, místem či okolnostmi nákupu. Za předpokladu, že s odstupem času koupíme tři páry bot téže značky, z nichž jedny v kamenném obchodě v Brně, další ve slevě přes internetové stránky odpovídajícího prodejce a třetí na dovolené v chorvatském Zadaru, je paleta různých variací podobných případů o poznání širší než při jednom předchozím nákupu.

(3) Zvyšující se počet společných srovnávaných znaků případů v premisách podporuje pravděpodobnost závěru. Postavení analogie na jednom společném znaku, třeba stejné značce výrobce, bude činit závěr méně pravděpodobný než, když budou případy sdílet také materiál, střih, podobnou cenu. Stejně jako se nedá jednoduše říct, nakolik silnější je argument při navyšování počtu srovnávaných případů, nejde ani jasně prohlásit, o kolik pravděpodobnější je závěr.

(4) Mimo jiné z důvodu rozdílné relevance v premisách zmíněných společných vlastností. Výše zmíněné vlastnosti, jako značka, materiál a cena budou v porovnání s barvou intuitivně pokládány za podstatnější, a také sílu argumentu podpoří daleko více než řada nepodstatných, respektive irelevantních, vlastností. K otázce relevance sdílených vlastností se ještě posléze vrátíme.

(5) Disanalogie představují rozdíly mezi členy analogického vztahu, tedy mezi srovnávanými případy. Jsou výsledkem kritického náhledu a identifikace podstatných rozdílů,

⁴⁹ Sousloví zde přeložené jako *odvážnost tvrzení v závěru* je v originále formulováno jako „*Claim that the conclusion makes.*“, nicméně z dalšího vysvětlení se jeví tento překlad přesnějším vyjádřením původní myšlenky. IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*, s. 494–498.

kteře podkopávají sílu analogického argumentu. Předpokládejme, že kýžené boty sice jsou od stejného výrobce, ale jejich standardní cena je výrazně nižší. Tento rozdíl snižuje pravděpodobnost závěru a sílu argumentu. K disanalogiím se také vrátíme.

(6) Z hlediska posledního kritéria, odvážnosti tvrzení obsaženého v závěru, je třeba se podívat na to, s jakou mírou skromnosti byl závěr vzhledem k premisám učiněn. Ve vztahu k našemu případu s botami je závěr, že nové boty budou stejně pohodlné jako ty, s nimiž máme zkušenost, poměrně skromný, na rozdíl od tvrzení, že v těchto nových botách se nám neudělají otlačení ani po ujití 40 kilometrů v kuse. Čím více se závěrečné tvrzení vzdaluje tvrzením obsaženým v premisách, tím odvážnější (či riskantnější) je, a tím menší má pravděpodobnost. Tím je argument slabší.⁵⁰

S obdobným modelem, ve kterém je argument z analogie klasifikován jako induktivní přichází Patrick J. Hurley. Schéma, které nabízí, se jen lehce liší od výše uvedeného autorů Copi a Cohena. Důraz v Hurleyho modelu je ale kladen na společné vlastnosti dvou srovnávaných entit, přičemž u jedné z entit existuje potvrzený atribut, který v závěru s určitou mírou pravděpodobnosti přisuzujeme entitě druhé:

DI2:

Entita A má atributy *a, b, c* a *z*.

Entita B má atributy *a, b, c*.

Proto má entita B pravděpodobně také atribut *z*.⁵¹

Jelikož Hurley, podobně jako Copi a Cohen označuje argument z analogie jako „*purely inductive*“ (k čemuž se ještě vrátíme v závěru této pasáže) i evaluace analogického úsudku se podobá výše představenému hodnocení. Hurley navrhuje šest kritérií – (1) relevance a podobnost, (2) počet podobností, (3) povaha a míra disanalogie, (4) počet primárních analogů, (5) rozmanitost mezi primárními analogy a (6) specifičnost závěru⁵² – u kterých se zaměříme pouze na změny oproti pojetí autorů Copi a Cohen.

U Hurleyho se setkáváme s pojmem *analog*, který se v rámci teoretických pojednání o argumentech z analogie objevuje poměrně často a používá se k označení srovnávaných entit. Kritérium hodnocení argumentu vztahující se k (4) počtu primárních analogů, hodnotí úsudek dle počtu srovnávaných entit. V rámci schématu DI2 by se jednalo o entity A a B. Podobně pak ve výše užitém příkladu by šlo o dvě entity – *staré* a *nové boty*. U Hurleyho přítomná rozmanitost mezi analogy (5), odpovídá rozmanitosti případů v premisách. Rozdílně pojaté je poslední kritérium (6), které vychází ze specifičnosti závěru, respektive toho, nakolik

⁵⁰ Srov. IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*, s. 494-499.

⁵¹ HURLEY, Patrick J. *A concise introduction to logic*, s. 509.

⁵² Tamtéž, s. 510-511.

je tvrzení v závěru konkrétní, nebo naopak vágní. Budeme se držet příkladu s botami. Pokud nám původní staré boty vydržely sedm a půl roku, bez nutnosti opravy, a proto učiníme tvrzení, že nové boty vydrží dlouho (např. déle než dva roky), bude argument silnější než v případě tvrzení, že nové boty vydrží přesně sedm a půl roku. Čím konkrétnější je tvrzení v závěru, tím slabší je a naopak.

Následující poznámky se vzhledem k totožnému charakteru obou koncepcí vztahují k představenému návrhu Copiho a Cohena i Hurleyho. U obou přístupů je jedním z hodnotících kritérií počet, případně povaha disanalogií, tedy rozdíly mezi srovnávanými entitami. V předešlé části věnované deduktivismu jsme představili Shecairův tzv. normativní deduktivismus, který v důsledku požaduje po samotném proponentovi argumentu, aby své tvrzení upřesnil a doplnil o zamlčené premisy, za účelem projasnění a porozumění argumentu. Zde se oproti tomu vyžaduje značné kognitivní úsilí po hodnotiteli argumentu, který dopátrává zamlčené předpoklady o rozdílech mezi srovnávanými entitami a následné hodnocení odvisí od jeho kompetence a znalosti v oblasti, ke které se argument vztahuje, respektive oblasti, do které entity spadají. Úspěch odmítnutí klamné či slabé analogie se do jisté míry bude měnit dle hodnotitele.

V kontextu takového kladení nároků na komunikačního aktéra je s podivem, že ve výčtu není další kritérium, které zde můžeme nazvat *počet kontra analogií*.⁵³ Jedná se o příklady, v nichž jsou entity obdařeny stejnými atributy a , b a c , jako ty ze schématu DI2, ale z se u nich nevyskytuje (případně se vyskytuje negace z). Jinými slovy vlastnosti zmiňované v premisách jsou shodné, ale závěr se liší. Zatímco Copi a Cohen se kontra analogiím při posouzení analogického úsudku nevěnují vůbec, Hurley se o nich zmiňuje jako o jednom příkladu disanalogie.⁵⁴ Takové subsumování kontra analogie pod disanalogii je minimálně matoucí, pokud ne zcela chybné. Zatímco při hledání disanalogie, dochází k hledání rozdílů mezi entitami v premisách (tj. dohledávání odlišných vlastností), u kontra analogie jde o kritickou námitku založenou na odlišném závěru. V případě přijetí tohoto pojetí rekonstrukce a evaluace argumentu z analogie, je žádoucí doplnit hodnocení úsudku o porovnání s možnými kontra analogiemi, které by mohly původní analogii oslabit.

Stěžejním pro obě zmíněná pojetí, stejně jako pro jakékoli jiné vycházející z induktivního modelu, a tudíž z výčtu společných znaků, je posoudit míru relevance jednotlivých společných vlastností. Walton formuluje pravidlo spojené s evaluací analogických

⁵³ Z anglického *counteranalogies*. Srov. WALTON, Douglas N., ed. *Argumentation Schemes for Argument from Analogy*, s. 25–26.

⁵⁴ HURLEY, Patrick J. *A concise introduction to logic*, s. 511.

argumentů tak, že takové argumenty jsou podporovány sdílenými vlastnostmi, ale zároveň oslabovány faktory, které oba případy/analogie nesdílejí. Walton správně dodává, že každému faktoru ve výčtu je třeba přiřadit jistou hodnotu či míru závažnosti a důležitosti.⁵⁵ Některé vlastnosti jsou v postulované analogii více relevantní než jiné, a některé jsou pro dané srovnání zcela irelevantní.

Příklad řešení zmíněného problému, tj. řešení relevance faktorů, které stojí v základu srovnání dvou entit, představuje systém HYPO Kelvina D. Asleyho. Jedná se o jeden z projektů vzniklý na poli *případového usuzování*,⁵⁶ což je přístup, v jehož rámci řešitel nehledá nové řešení, ale porovnává aktuální problémovou situaci s dřívějšími případy, s cílem najít dostatečně podobný případ, jehož řešení by mohl úspěšně aplikovat.⁵⁷ Takto definováno je zřejmé, že případové usuzování je spjato s analogickým. Výchozím bodem případového usuzování je induktivní přístup, kdy jsou využity aspekty, ve kterých se srovnávané případy shodují, nebo liší. Tyto aspekty se v tomto rámci označují faktory nebo dimenze. HYPO pracuje s dimenzemi.

Kevin Ashley a Erwind Rissland vyvinuli HYPO jako podpůrný učící systém pro účely právníků a studentů práv situovaných v anglosaském právním systému založeném na precedencích. Z toho vyplývá kritérium určení relevance vybraných faktorů případu, způsob, kterým s nimi dále pracuje a výsledek, který systém poskytne.

V rámci systému HYPO jsou jednotlivé případy reprezentovány souborem dimenzí, což jsou nějaké faktory relevantní pro konečné rozhodnutí případu (dále se dostaneme k tomu proč jsou zrovna tyto relevantní). Tyto dimenze mohou nabývat různých hodnot na škále, kde na jedné straně podporují pozici žalobce a na straně druhé pozici obhájce. Ashley jako příklad uvádí příklad pracovněprávního sporu, ve kterém zaměstnanec vyrazil firemní tajemství – jedna z dimenzí případu jsou „bezpečnostní opatření“. Na jedné straně škály je pozice nejvíce podporující žalobce, a to že zaměstnanec podepsal dohodu o mlčenlivosti, zatímco na straně druhé je pozice nejvíce nakloněná odpůrci, např. to, že zaměstnavatel nějak nezabezpečil patenty a informace, o které v případě šlo, takže mohly být získány i jiným způsobem.⁵⁸ Jedna dimenze tedy představuje určitou kategorii zastřešující různé hodnoty, kterých může nabývat. Soubory dimenzí představují jednotlivé případy, které potom vcházejí do srovnání v analogických úsudcích.

⁵⁵ WALTON, Douglas N., ed. *Argumentation Schemes for Argument from Analogy*, s. 30–31.

⁵⁶ Z anglického *case-base reasoning*.

⁵⁷ Srov KLEMA, Jiří a Jiří PALOÚŠ. *Případové usuzování a rozhodování*, s. 1; ASHLEY, Kevin D. *Case-based reasoning*, s. 28.

⁵⁸ BENCH-CAPON, Trevor a Henry PRAKKEN. *Argumentation*, s. 73.

Hodnocení argumentů z analogie, pokud to takto můžeme nazvat, se podle Waltona v rámci HYPO děje *tříkrokovou argumentací*.⁵⁹ Spíše, než o nějakou evaluaci argumentu jde totiž o konstrukci možné argumentace, ve které systém kroky v dialogu napadá a obhajuje. Ashley vychází ze schematizované struktury právního analogického uvažování, které zavádí do HYPO a které si zde zjednodušeně uvedeme. V prvním kroku proponent předloží argument z analogie, ve kterém cituje precedent, dle kterého by se mělo rozhodnout v jeho prospěch a uvede dimenze, které sdílí precedent a aktuální případ. Možné odpovědi oponenta v rámci druhého kroku jsou buďto uvedení protipříkladů, precedentů, které s aktuálním případem sdílejí jinou sadu dimenzí a bylo v nich rozhodnuto v neprospěch proponenta, nebo odlišují proponentův precedent od aktuálního případu poukazem na vlastnosti, které precedent oproti aktuálnímu postrádá. Při třetím kroku opět odpovídá proponent tím, že se snaží odlišit protipříklady od aktuálního případu, nebo navrhuje další precedenty, které by posílily původní precedent nebo snížily jeho oslabení námitkami oponenta.⁶⁰

Můžeme uznat, že představený model je v jistém smyslu příkladem evaluace argumentu z analogie, ve kterém se aplikují některé z výše uvedených kritérií. Zde HYPO ale neposkytuje přesné vyvození a návod, jak rozhodnout, dává návod, jak argumentovat a poukazuje na problémy původní předložené analogie. Nicméně zásadní problém, který máme u induktivního pojetí analogie, představuje zhodnocení relevance podobností, v tomto případě dimenzí, které se zapojují do srovnání případů. Walton bohužel nešel dál do hloubky Ashleyho návrhu, a k metodice, která stojí ještě před uvedenou tříkrokovou argumentací.

Systém HYPO nejprve prochází skrze knihovnu dimenzí, ze které vybírá ty, které se vztahují k současnému případu a načte všechny případy, které jsou indexovány kteroukoli z těchto dimenzí – tyto případy jsou *relevantní*. V dalším kroku procesu jsou případy umístěny v tzv. mřížce tvrzení.⁶¹ Jejich umístění je relativní vzhledem k aktuálnímu případu a je dáno mírou překrytí dimenzí, které se vztahují k aktuálnímu případu. Po dokončení mřížky HYPO vybere případy nejbližší tomu aktuálnímu a použije je pro podporu jedné ze stran současného problému. Pro nejlepší analogické případy až tady HYPO generuje tříkrokovou argumentace. Evaluace systémem HYPO probíhá na konci tohoto procesu, přičemž jde o vyhodnocení, která strana může nabídnout více nenapadnutých argumentů, tedy takových,

⁵⁹ Z anglického *three-ply argumentation*. WALTON, Douglas N., ed. *Argumentation Schemes for Argument from Analogy*, s. 32; Srov. ASHLEY, Kevin D. *Arguing by Analogy in Law: A Case-Based Model*, s. 206, 212.

⁶⁰ BENCH-CAPON, Trevor a Henry PRAKKEN. *Argumentation*, s. 74; Srov. WALTON, Douglas N., ed. *Argumentation Schemes for Argument from Analogy*, s. 32.

⁶¹ Z anglického *claim-lattice*.

proti kterým nelze postavit žádné protipříklady. Pokud to mohu udělat obě, případně žádná, systém pouze vybere nejsilnější argumenty, které mohou strany nabídnout, ale nedojde řešení.⁶²

Vyhodnocení ze strany HYPO tedy probíhá na základě toho, zda je možné proti analogickému argumentu postavit protipříklad a preferovány jsou ty, u kterých to učinit nelze. Nyní se podívejme na problematické body či nedostatky uvedeného systému. Ashley a Rissland vyvíjeli expertní systém pro rozhodování v právním odvětví, který má omezenou databázi případů, jejich rozhodnutí a pro ně podstatných dimenzí. Použitelnost a účinnost obdobného systému je tedy limitována dostatečně komplexní databází předchozích (nebo podobných) případů, se kterými budou moci být nové případy porovnávány. Toto, tedy určení případů k archivaci pro následné porovnání, je jeden bod, který omezuje aplikaci obdobného systému na nějakou expertní oblast.

Druhým bodem je určení relevance konkrétních dimenzí. Kritériem, které určuje, proč jsou některé vlastnosti považovány za relevantní a jiné ne, je rozhodnutí soudu. U každé dimenze došlo aspoň jednou k případu, že soud určil, že vlastnost s ní spojená je podstatná a že na jejím základě rozhodnul.⁶³ Soud se tak stává arbitrem pro další případy nejen ustanovením precedentu (tedy jak v podobném případě spor rozhodnout), ale také formulací odůvodnění, ve kterém určuje, jaké dimenze (potažmo vlastnosti) budou následně brány v úvahu i pro hodnocení dalších případů (tedy jaké dimenze budou zaneseny do databáze pro další porovnání).

V závěru tohoto bodu si můžeme shrnout, že Ashley a systém HYPO určuje relevanci srovnání a hodnotí argument v několika fázích. Nejprve určení relevantních dimenzí, které jsou společně s aktuálním případem. Následně dochází k selekci srovnávaných případů podle míry překrytí, tj. podle počtu sdílených dimenzí. Tyto nejvíce odpovídající případy jsou přetvořeny do argumentů umístěných do tříkrokové argumentace a z nich je vybrán nejlepší, nejméně nebo vůbec napadnutelný. Walton poměrně pochopitelně redukoval Ashleyho přístup na pouhou tříkrokovou argumentaci, protože pro teorii argumentace v otevřeném světě všedního dne je systém umělé inteligence, kritéria relevance založená na soudcovském rozhodnutí a omezená databáze předchozích případů jen těžko představitelný.

Na závěr se podobně jako dříve u deduktivního pojetí analogických úsudků vraťme k samotné charakteristice induktivního postupu v logice a vědě. Z naší strany směřovala kritika proti opomíjení zásadních vlastností, které dělají deduktivní argument deduktivní – rigidní dodržování a lpění na pravidlech, která zajišťují platnost takto vystavěných argumentů.

⁶² ASHLEY, Kevin D. *Arguing by Analogy in Law: A Case-Based Model*, s. 214–215.

⁶³ Tamtéž, s. 216–217.

V případě induktivně vystavených argumentů na omezeném souboru dat a tvrzení stavíme obecný výrok přesahující hranice premis daného argumentu a entit, které ho tvoří. Jinými slovy, je výsledkem závěr pravděpodobnostní povahy, u kterého si činíme nárok na obecnou platnost. Výše jsme uvedli, že Patrick Hurley označuje analogický úsudek za „čistě induktivní“,⁶⁴ přičemž sám uvádí, že

V argumentu z analogie, [...] argumentující postupuje přímo od jednoho nebo více individuálních případů k závěru o jiném individuálním případě, aniž by se odvolával k nějakému přechodnému zobecnění. Takový argument je čistě induktivní.⁶⁵

V uvedené pasáži Hurley odlišuje postup analogického myšlení a induktivní přístup (ve výše popsaném smyslu), ale zároveň jedním dechem podtrhuje induktivní charakter takového argumentu. U analogických argumentů ale není cílem ani výsledkem tvrzení obecného charakteru, ale pouze tvrzení o jiném konkrétním případě – v duchu *case-based reasoning*.⁶⁶ S tímto závěrem by souhlasil i autor představující další pozici v této diskusi, André Juthe, který zastává názor, že úsudky z analogie se nedají redukovat na deduktivní či induktivní,⁶⁷ ale že představují argumenty sui generis, založené na „one-to-one“ korespondenci (což bychom v duchu předchozí pasáže mohli přejmenovat na *case-to-case* korespondenci).

2.2.3. Argument z analogie jako samostatný typ sui generis

Dle Juthe je třeba rozlišovat čtyři rozdílné typy argumentů. Tři z nich jsme uvedli v úvodu této části práce a jsou jimi deduktivní úsudky, induktivní argumenty a další typ nededuktivního usuzování, abdukce. Čtvrtým druhem, který se dle Juthe nedá omezit na právě zmíněné, je analogický úsudek. V dosavadním textu jsme se snažili rekonstruovat a kriticky nahlédnout přístupy k argumentu z analogie, které vycházely ze dvou zmíněných logických struktur – dedukce a indukce. Juthe se ve svém odmítnutí těchto přístupů, které pojímají analogický úsudek buďto jako úsudek deduktivního nebo induktivního typu, blíží argumentům, které jsme předložili v předchozích částech textu. Jediný způsob ze strany deduktivismu, kterým je možné tuto pozici – zastávající, že argument z analogie je platný ve své vlastní podobě, který může být přeformulován do deduktivní formy pouze v případě, že bude zahrnovat

⁶⁴ „purely inductive“ HURLEY, Patrick J. *A concise introduction to logic*, s. 510–511.

⁶⁵ Tamtéž, s. 510.

⁶⁶ V této souvislosti je nutné upřesnit, že nespojujeme systém HYPO s nějakou snahou o zobecnění vygenerovaných tvrzení a argumentů, charakteristickým pro induktivní úsudky. HYPO zde představuje pouze nástroj či metodu určení relevance jednotlivých faktorů (respektive dimenzí) vystupujících v analogickém vztahu mezi dvěma případy. Pokud bychom zde vnímali HYPO jako samostatný přístup, odpovídal by spíše pojetí analogie jako samostatného typu argumentu, tak jak je prezentován v části 2.2.3. Kritika a námítka zde uvedené by ale byly aplikovatelné i v případě pojetí HYPO jako samostatného přístupu pro zápis a hodnocení argumentu z analogie.

⁶⁷ JUTHE, André. *Argument by Analogy*, s. 2, 16–23.

odkaz na analogický vztah jako jednu z premis – vyvrátit, je dokázat, že argumenty z analogie vždy obsahují alespoň jednu implicitní všeobecnou premisu, která při explicitním formulování činí analogický vztah redundantním.⁶⁸ V takovém případě by byl závěr vyvozován s naprostou jistotou z daných premis (viz deduktivní argument).

Dále se naše a Jutheho argumenty shodují v tom, že v případě, že není výše zmíněná zamlčená premisa nalezena, není možné vyvozovat z premis (byť přesvědčivé analogie) závěr s takovou jistotou, jakou očekáváme od deduktivně platných argumentů. Odmítnutí možnosti záměny analogických a induktivních argumentů shrnuje do jednoduchého stanoviska, které opět odpovídá námi předložené námitce z předchozí části, a to, že:

... závěry [analogických argumentů] jsou vždy od konkrétního ke konkrétnímu, nikdy ne od obecného ke konkrétnímu nebo od konkrétního k obecnému.⁶⁹

a analogické úsudky by dle něj měly být hodnoceny na základě vlastních kritérií, jelikož nespádají mezi induktivní a deduktivní typy argumentů. Nyní se zaměříme na zásadní body jeho vlastního návrhu zápisu a evaluace analogických úsudků.

Pojetí analogie se u Jutheho blíží zpět k původnímu řeckému chápání, které můžeme nalézt např. v Aristotelově definici – analogie jakožto matematická proporce mezi dvěma věcmi.⁷⁰ U Juthe taková proporční podobnost vyžaduje, aby existovala *one-to-one* korespondence, mezi jednotlivými prvky (užívá termín *elementy*) dvou objektů – tento vztah korespondence je základem pro analogické odvozování.⁷¹

Nejprve si uveďme terminologii, se kterou Juthe pracuje. Jedná se o *přiřazený predikát*,⁷² *cílový subjekt*⁷³ a *analog*. *Cílový subjekt* je objekt srovnání, kterému je v rámci argumentu přiřazen nový predikát, tedy *přiřazený predikát*. *Přiřazený predikát* je původně predikátem *analogu*.⁷⁴ Počátkem srovnání je tedy *analog*, jakožto původní zdroj *přiřazeného predikátu*, který je v rámci analogického argumentu připsán *cílovému subjektu*.

Klíčový pro celou analogii je zde vztah mezi prvky či *elementy analogu* a *cílového subjektu* s ohledem na *přiřazený predikát*. Podívejme se postupně na dva způsoby zápisu, které ten vztah osvětlují

⁶⁸ JUTHE, André. *Argument by Analogy*, s. 18.

⁶⁹ Tamtéž, s. 19.

⁷⁰ Srov. Aristoteles. *Metafyzika*, V, 1016b; XIV, 1093b.

⁷¹ JUTHE, André. *Argument by Analogy*, s. 5–6.

⁷² *Assigned-Predicate*

⁷³ *Target-Subject*

⁷⁴ Tamtéž, s. 4.

- 1. Cílový subjekt (CS) má přiřazený predikát (PP)
- 1.1 Element (e) analogu (A) odpovídá elementu (e) cílového subjektu (CS)
- 1.1` Element (e) analogu (A) určuje přiřazený predikát (PP) analogu (A)⁷⁵

Srovnání *analogu* (jakožto prvotního zdroje, u kterého se predikát vyskytuje) a *cílového subjektu* (kterému chceme predikát přisoudit) je postaveno na dvou pilířích – za prvé se jedná o vztah *přiřazeného predikátu a elementu*, kde element je pro predikát určující (*determine*) a za druhé jde o korespondenci mezi elementem přináležejícím *analogu* a elementem patřícím *cílovému subjektu*. V jednoduchých jedno-elementových případech – tj. případech, kde se srovnává, probíhá na základě jednoho elementu, který má mít odpovídající protějšek u druhého objektu – není mapování elementů složité. Vezměme příklad srovnání dvou aut na základě objemu motoru:

- 1. Passat (CS) by měl dosahovat vysoké rychlosti za krátkou vzdálenost (PP)
- 1.1 Objem motoru Škody Kodiaq (e ∈ A) je srovnatelný objemem motoru Passatu (e ∈ CS)
- 1.1` Obsah motoru (e) určuje dosažení vysoké rychlosti za krátkou vzdálenost (PP) Škody Kodiaq (A)

Srovnávané (vzájemně si odpovídající) elementy jsou přítomny u obou případů a existuje mezi nimi vzájemná korespondence. Elementy v obou případech také mají srovnatelný vztah determinace predikátu u analogu i cílového subjektu. Vzájemná korespondence tedy platí mezi vztahy elementů k predikátu v obou případech. Na obou stranách tedy stojí stejná struktura elementů a vztahů (viz demonstrativní přiložená tabulka).⁷⁶

Strana analogu zdroj srovnání		Strana cílového subjektu cíl srovnání
Přiřazený predikát analogu: - po nezbytných změnách ⁷⁷ přiřazen cílovému subjektu	<i>one-to-one korespondence</i>	Přiřazený predikát cílového subjektu: - z analogu po nezbytných změnách přiřazen cílovému subjektu
<i>určující/determinující vztah</i>	<i>Odpovídající determinující vztah s ohledem na elementy analogu a cílového subjektu</i>	<i>určující/determinující vztah</i>
Elementy analogu determinující přiřazený predikát	<i>one-to-one korespondence</i>	Elementy cílového subjektu determinující přiřazený predikát cílového subjektu

⁷⁵ JUTHE, André. A defense of analogy inference as sui generis, s. 10; JUTHE, André. Analogical Argument Schemes and Complex Argument Structure, s. 382.

⁷⁶ Srov. JUTHE, André. A defense of analogy inference as sui generis, s.12.

⁷⁷ *Po nezbytných změnách* – Juthe počítá s možností analogických argumentů v rámci jedné domény, kdy jsou si analog a cílový subjekt oborově či druhově blízké (např. analogický argument srovnávající mou mysl a mysl jiných lidí nebo předložený příklad srovnání dvou aut na základě objemu motoru), ale také analogické úsudky, které srovnávají případy, kde analog a cílový subjekt spadají do odlišných domén či kategorií (např. srovnání mezi lidským organismem a státem, jehož autorem je Thomas Hobbes v knize *Leviathan*).

Jako příklad složitějšího analogického argumentu Juthe využívá analogie Thomase Hobbesa, který ve svém díle *Leviathan* přirovnává stát k umělému (ale přesto) lidskému organismu⁷⁸ a provádí mapování elementů, které se ve srovnání objevují. My se zde spokojíme s příkladem, který jsme uvedli v dřívější části práce – s příkladem houslisty (viz 2.2.1.). Nicméně je třeba říct, že málokterá argumentace využívající analogii je vůči podobnému mapování a hodnocení tak vstřícná. Hobbes jednotlivé elementy v rámci myšlené pasáže přímo spojuje a srovnává jejich funkci a úlohu v rámci celku, do kterého patří. My se zde naopak musíme opět ponořit do hledání jednotlivých faktorů, respektive elementů zakládajících korespondenci. K této poznámce se ještě vrátíme ve zhodnocení Jutheho představeného projektu.

Mapování elementů s ohledem na <i>one-to-one</i> korespondenci		
Houslista		Těhotná žena
únos	<i>one-to-one</i> <i>korespondence</i>	znásilnění
operativní připojení bez souhlasu		oplodnění bez souhlasu
sdílet oběhový systém po dobu 9 měsíců		sdílet oběhový systém po dobu 9 měsíců
při odpojení houslista zemře		při odpojení plod zemře
došlo k porušení práv uneseného		došlo k porušení práv znásilněné
Právo rozhodnout o odpojení houslisty	<i>Připsaný predikát</i>	Právo rozhodnout o odpojení plodu⁷⁹

Dříve uvedený argument z analogie jsme nyní analyzovali s přihlédnutím k Jutheho kritériím pro dobrý analogický úsudek z článku s příhodným názvem „Argument by analogy“. První podmínkou, kterou musí splňovat jakýkoli argument, aby mohl být dobrý, je dostatečné propojení mezi premisami a závěrem. V rámci předloženého přístupu je tato podmínka reformulována do požadavku, aby jednotlivé elementy analogu, které jsou určující pro přiřazený predikát, měly odpovídající elementy v rámci cílového subjektu.⁸⁰ V takovém případě je opodstatněné soudit že připsaný predikát je přítomen i u cílového subjektu.⁸¹

⁷⁸ JUTHE, André. *Argument by Analogy*, s. 7–8.

⁷⁹ Srov. JUTHE, André. *Argument by Analogy*, s. 8.

⁸⁰ JUTHE, André. *Argument by Analogy*, s. 4–5.

⁸¹ Kritéria uváděné v této části práce jsou obsažena v článku autora André Juthe „Argument by Analogy“, který představuje jeho počáteční přístup k argumentu z analogie publikovaný v roce 2005. V následujících letech tato

V opačném případě, který by ve výše uvedené tabulce znamenal například, že element analogu „operativní připojení bez souhlasu“ by na straně cílového subjektu neměl odpovídající element (neměl vůbec, případně bychom identifikovali významově protichůdný element, který je v opozici k elementu analogu), není splněna podmínka a jedná se tak o nesprávnou⁸² analogii.⁸³ To nás dovádí ke dvěma otázkám, které vyplývají u každého přístupu vztahujícího se k argumentu z analogie – jak se to má u Jutheho s relevancí argumentů, a zda jsou všechny elementy explicitně uvedeny, nebo je u jeho přístupu třeba zapracovat i nevyřčená fakta a okolnosti?

Juthe má za to, že se ve svém přístupu obejde bez analyzování složitého pojmu „relevance“. Zda je element relevantní opět vychází ze zmiňovaných dvou pilířů – *one-to-one* korespondence a určujícího vztahu mezi elementem a přiřazeným predikátem. Element je relevantní, pokud existuje nějaký určující vztah mezi elementem, či skupinou elementů a přiřazeným predikátem. Tento vztah může nabývat poměrně různorodého charakteru – např. kauzálního, epistemického, normativního, hodnotícího, výsledného či pravděpodobného.⁸⁴ Pokud takový vztah mezi elementem a přiřazeným predikátem analogu existuje, je element relevantní a od něj se poté odvozuje relevance odpovídajícího elementu cílového subjektu, na základě *one-to-one* korespondence. Tím naprosto odmítá nějakou možnost srovnávání více či méně relevantních elementů, a tím i škálu rozeznávající slabší a silnější, či horší a lepší argumenty z analogie. Element je, anebo není relevantní, argument z analogie je, anebo není korektní.

Toto řešení v otázce relevance faktorů by mohlo být elegantní východisko, jak se vyhnout složitému problému, který jsme více rozebrali zejména v části věnované induktivnímu pojetí argumentu z analogie. Faktor je relevantní, pokud je určující pro predikát, který náleží jednomu případu a který chceme připsat případu druhému. Otázkou ovšem zůstává, zda bereme do úvahy pouze faktory či elementy, které v argumentu explicitně zazní, nebo bychom měli brát v potaz i elementy tacitní, nevyřčené. Tento bod můžeme považovat za slabé místo Jutheho přístupu, jelikož k tomu nedává odpověď. Pokud bychom měli možnost přibírat stále další a další elementy, které se pojí k přiřazenému predikátu analogu, pro něž jsou

kritéria ve člancích „Analogical Argument Schemes“ z roku 2015 a „A defense of analogy inference as sui generis“ z roku 2019 pozměnil a doplnil. Zde předložený přístup nicméně představuje pozici zabývající se argumentem z analogie z hlediska logické struktury, zatímco výše uvedené články představují přístup z hlediska struktury dialektické. Autor se snaží propojit svůj projekt s pragmadialektickým přístupem. Zde tomu ale dále nebude věnován prostor.

⁸² *Incorrect analogy*

⁸³ JUTHE, André. *Argument by Analogy*, s. 4, 12–13.

⁸⁴ Tamtéž, s. 10.

společně s ostatními elementy v nějakém určujícím vztahu, jistě bychom nakonec došli k příkladu elementu, který již v cílovém subjektu k sobě nemá odpovídající element. Jeden extrém takového přístupu spočívající v neustálém hledání dalších elementů by končil v destruktivním postoji vůči jakémukoli argumentu z analogie, ale ve druhém, přehnaně vstřícném, ve kterém by takové dohledávání absentovalo, by mohlo dojít k opomenutí zásadního elementu, který by svůj odpovídající element postrádal.⁸⁵

Z hlediska mapování elementů a evaluace argumentu není z Jutheho textu odpověď na výše položenou otázku jasná. Jasně je pouze to, že při hodnocení je potřeba hledět za hranice explicitně položeného argumentu při domýšlení odpovídajících elementů náležících cílovému subjektu. Zde je potřeba kreativně dohledávat možné odpovídající (případně odporující) vlastnosti cílového subjektu. Jutheho logický projekt tak směřuje za hranice čistě logického přístupu.

⁸⁵ Zde dává smysl Jutheho další doplnění svého projektu o pragmaticko-dialektický rozměr v dalších letech.

3. Analogie optikou Pragma-dialektiky

V závěrečné části práce se budeme věnovat přístupu, který v jistém smyslu začíná tam, kde jeden zde již řešený přístup končí. Co to znamená? V první kapitole jsme rekonstruovali přístup Douglase Waltona, který pomocí argumentačních schémat a odpovídajících kritických otázek zkoumá, zda jsou různé typy argumentů užity korektně, nebo se jedná o klamy. Kritické otázky nám mají sloužit jako možné způsoby, jak na argument nahlížet, jak ho evaluovat a jak odhalit kontext, který nebyl v původním argumentu vyřčen, ale který by mohl mít vliv na přijatelnost argumentu. Podobným způsobem se k hodnocení argumentů přistupuje i v rámci projektu Franse van Eemeren a Roba Grootendorsta, tedy v rámci *pragma-dialektiky*. Ale zatímco u Waltona je použití argumentačních schémat způsob doplnění nevyřčeného, v rámci *pragma-dialektiky* představuje až následný postup pro evaluaci již předem rekonstruovaného argumentu, tedy pro který již jsou identifikovány zamlčené premisy.

V následujícím textu si stručně představíme *pragma-dialektický* přístup. Naším cílem zde není podat vyčerpávající popis tohoto proudu, ale pouze pro nás podstatných postupů, které jsou zásadní při evaluaci argumentu z analogie. Naším cílem je zde jednak rekonstruovat způsob hodnocení argumentu z analogie z *pragma-dialektické* pozice, a jednak *pragma-dialektickou* proceduru rekonstrukce argumentu propojit s pojetím přítomným v klasických příručkách neformální logiky. Klasicky se rozlišuje analogický argument od jiného typu využití analogie. Naším návrhem je pro toto odlišení použít kritérium, které je možné poskytnout v *pragma-dialektickém* rámci – přítomnost alespoň implicitního závěru. Námi zastávané tvrzení tedy zní, že i analogie, ve kterých není závěr uveden explicitně, ale lze je z promluvy interpretovat, by měly podléhat hodnocení stejnému jako analogické úsudky.

3.1. Cíle a postup v *pragma-dialektickém* přístupu

Frans van Eemeren a Rob Grootendorst společně rozvinuli *pragma-dialektiku* jako teorii, ve které je argumentace chápána jako nástroj k odstranění rozdílných názorů a k tomu najít racionální řešení názorového konfliktu. Cílem je nalezení konsenzuálního východiska přijatelného na obou stranách, jak na straně proponenta názoru, tak na straně antagonisty.⁸⁶ Už v této programové proklamaci se dostáváme k rozdílu oproti předchozím, v této práci uvedeným přístupům. Zatímco zde je cílem konsenzus, v předchozích koncepcích, jak jsme si ukázali, šlo spíše o hodnocení argumentů za účelem nepodlehnutí klamu, ať již záměrnému nebo neuvědomovanému.

⁸⁶ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 3; EEMEREN, Frans H. van a Rob GROOTENDORST. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*, s. 57.

Druhý podstatný rozdíl, který je pro pragma-dialektiku symptomatický, je odlišný přístup k charakteru argumentu, se kterým se pojí i jiné zacházení. V pragma-dialektickém rámci se na argument nepohlíží pouze jako na hotový produkt, který je jako takový podroben evaluaci (jako jsme viděli zejména v kapitole 2.), ale spíše se bere zřetel na celý proces tvorby argumentace. Je to proces, ve kterém mimo souboru premis, jejich vzájemných logických vztahů a závěru, ke kterému se vztahují, zásadně figurují kontextuální a pragmatické faktory. Argumentace v rámci pragma-dialektiky představuje komplexní řečový akt logických, pragmatických a kontextuálních faktorů.⁸⁷ Na tomto základě již začíná postup, který vede k evaluaci argumentu, a to analýza argumentace – rozpoznání nesouladu v názorech, identifikace zastávaného tvrzení, rozpoznání a identifikace podpůrných zamlčených argumentů atd.

Rámec pro pragma-dialektickou analýzu argumentu představuje tzv. *kritická diskuse*. Jedná se o ideální model argumentační praxe, zaměřený na vyřešení rozdílných názorů určením, zda mají být sporná stanoviska přijata, nebo ne. Jinými slovy, snaží se určit, nakolik jsou daná stanoviska obhajitelná. Kritická diskuse probíhá mezi dvěma stranami sporu, a to stranou, která obhajuje nějaké tvrzení, tj. protagonistou (v této práci jsme doposud užívali proponent) a stranou antagonisty, která dané tvrzení zpochybňuje.⁸⁸ Kritická diskuse má dle autorů této teorie dvě roviny, které odpovídají jejímu názvu. Je dialektická tím, že probíhá mezi dvěma stranami, které si střídají tahy v diskusi, a pragmatická, jelikož tyto jednotlivé tahy jsou popsány jako řečový akt vykonaný v konkrétním kontextu a situaci.⁸⁹

Model ideální kritické diskuse tvoří čtyři uspořádané fáze. Fáze konfrontační, úvodní, argumentační a závěrečná. Pro nás bude zásadní třetí, tedy argumentační fáze kritické diskuse, protože představuje situaci, ve které již strany zjistily, že mají rozdíl v názorech, rozhodly se jej řešit, určily si strany protagonisty a antagonisty a dohodly se na pravidlech diskuse.⁹⁰ V takové situaci protagonista brání zastávané tvrzení, zatímco antagonist je podrobuje kritice. Pro pochopení argumentační fáze je podstatné upřesnit terminologii používanou v rámci pragma-dialektické teorie.

⁸⁷ EEMEREN, Frans H. van a Rob GROOTENDORST. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*; Srov. JUTHE, André. A defense of analogy inference as sui generis, s. 4.

⁸⁸ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 25.

⁸⁹ EEMEREN, Frans H. van a Rob GROOTENDORST. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*, s. 22.

⁹⁰ Tamtéž, s. 61.

Doposud jsme se v rámci této práce užívali pojem „argument“ k označení úsudku obsahujícího premisu či premisy, závěr a jejich vzájemné vztahy. V současném výkladu se ale dostáváme k odlišnému významu, který se blíží například formulaci Marka Pichy, dle které je argument odůvodnění podporující nějaké tvrzení. Takovým argumentem potom dokonce nemusí být pouze v jazyce pronesená věta, ale např. i důkaz u soudu.⁹¹ V pragma-dialektickém pojetí pojmem „argument“ rozumějme samostatně stojící odůvodnění zastávaného tvrzení. Precizní vyjádření nalezneme u Jutheho, který odlišuje *argument* a *argumentaci*.

„Argumentace“ odkazuje ke konstelaci propozic použitých na podporu – a ne obsahujících – tvrzení, zatímco „argument“ odpovídá *jedinému* odůvodnění.⁹²

Nejjednodušší argumentační jednotka v pragma-dialektice – *jednoduchá argumentace* – se skládá pouze ze dvou odůvodnění pro (případně proti) tvrzení⁹³ a onoho zastávaného tvrzení. V tomto pojetí ale, jak bylo již řečeno, není argumentace (v právě popsaném smyslu, odpovídajícímu propojení premis a závěru) již hotovým vyjádřeným produktem, ale zohledňuje se proces jeho tvorby a interpretace. Takové pojetí více odpovídá společenské praxi, kde jednotlivé elementy argumentace, a to jak premisy, tak i stanoviska⁹⁴ mohou být (a často zůstávají) explicitně nevyjádřené. U jednoduché argumentace se často stává, že jeden z podpůrných argumentů bývá nevyjádřený, a zdá se proto, že argumentace se skládá pouze z jedné premisy.⁹⁵ Přesto ale běžně jsme schopni rozpoznat, jaká premisa (respektive argument) se pojí se stanoviskem a naopak, k jakému stanovisku vztáhnout předloženou sadu argumentů.

Následující formulace představují příklady pro zamlčené (či nevyjádřené) argumenty a zamlčený závěr.

- (A) Neuvažuji o stěhování do jiného podnájmu, protože mnoho majitelů bytů zakazuje mít doma psa (a já bydlím se psem).
- (B) Volby jsou legální. Pokud by volby mohly něco změnit, byly by ilegální. (Proto, volby nemohou nic změnit.)

⁹¹ PICHA, Marek. *Kritické myšlení a rekonstrukce argumentu*, s. 17.

⁹² “Argumentation” refers to the constellation of propositions employed in support of – and not including – a standpoint, whereas “argument” corresponds to a *single* reason.” JUTHE, André. A defense of analogy inference as sui generis, s. 5.

⁹³ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 64.

⁹⁴ Termín „stanovisko“ z anglického *standpoint*, v této části textu používáme jako zaměnitelné s frází „zastávané tvrzení“.

⁹⁵ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 64.

První příklad obsahuje explicitní stanovisko „neuvažuji o stěhování do jiného podnájmu“ jeden nevyjádřený argument „bydlím se psem“ a k němu jeden explicitně vyjádřený argument „mnoho majitelů zakazuje mít doma psa“. V druhém můžeme identifikovat opět dvě premisy, tentokrát obě explicitně uvedené, a to „volby jsou legální“ a „pokud by volby mohly něco změnit, byly by ilegální“. V závorce pak máme zamlčené stanovisko „volby nemohou nic změnit“. Ponechme otázku, jaké mohou být motivace, které vedou k ponechání některých elementů argumentace nevyjádřených, zodpovězenou pouze krátkým komentářem, že se nemusí jednat o úsilí někoho oklamat, ale často jde jen o snahu o úsporné vyjádření myšlenky, nebo prostě jen představu, že je vyjádření naprosto jasné i při zamlčení některých argumentů. Pro nás je podstatné, jakým způsobem se v pragma-dialektickém přístupu identifikují zamlčené premisy a stanoviska.

K tomu dochází v rámci procesu tzv. *druhé transformace*. Při *první transformaci* jsou z textu (psaného či mluveného) odstraněny pro argumentaci nerelevantní části, tj. ty, které nejsou podstatné pro pragma-dialektický cíl – vyřešení rozporu v názorech.⁹⁶ Vztáhneme-li to na náš výše uvedený příklad (A). Představme si, že by se situace odehrávala v kavárně a jeden z aktérů, kterému patří věty z příkladu (A), by nedřívě pronesl „Jo bydlím na Vinohradech. Jsou tam dva spolubydlící. Snad už někdo přijde, abychom si mohli objednat.“ Tyto nadbytečné části promluvy by byly v první transformaci odstraněny.

Zatímco první transformace znamená očištění od nadbytečných částí, ve druhé dochází k dodání relevantních částí, které jsou nevyjádřené, implicitní.⁹⁷ V příložených příkladech se jedná o argument a stanovisko v závorkách. Tyto nevyjádřené prvky mohou být zásadní pro hodnocení celé diskuse, její průběh a výsledek. Co ale legitimizuje konečnou formu rekonstrukce argumentace, když to, co dodáváme, tj. něco nevyřčeného, dodáváme až k původní promluvě? Je to spíše naše konstrukce než původní argumentace, čím je tedy ospravedlněno, že ji připisujeme straně protagonisty?

V rámci pragma-dialektického přístupu se při doplňování implicitních argumentů a stanovisek zohledňuje jak pragmatický pohled, tak logický. Vychází se ze znalosti řečové či diskusní praxe samotné a kulturních vzorců dané společností spojené s předpokladem, že aktéři v komunikaci jednají způsobem, který odpovídá Griceovu principu kooperace. Dle tohoto principu se lidé, kteří se komunikace účastní, snaží, aby jejich příspěvky do ní byly

⁹⁶ EEMEREN, Frans H. van a Rob GROOTENDORST. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*, s. 103.

⁹⁷ Tamtéž, s. 103.

přiměřené účelu a fázi komunikace.⁹⁸ Konkrétněji se potom aktéři chovají podle následujících čtyř obecných komunikačních pravidel, které pragma-dialektika adoptovala (a které zde uvádíme dohromady s maximy, které z nich plynou):

1. *Pravidlo jasnosti* (Buď jasný = cokoli je napsáno nebo proneseno, má být srozumitelné)
2. *Pravidlo upřímnosti* (Buď upřímný = má to být míněno upřímně, bez postranních záměrů)
3. *Pravidlo efektivnosti* (Buď úsporný = neuvádět nic redundantního nebo zbytečného)
4. *Pravidlo relevance* (Drž se věci = neuvádět nic nepodstatného navíc)⁹⁹

V rámci pragma-dialektického přístupu se počítá s tím, že každý, kdo chce komunikovat efektivně (a vzhledem k programovému cíli řešit sporné názory) bude dodržovat uvedené příkazy. Obecně se tedy předpokládá, že je většinou dodržují všichni mluvčí.

Při doplňování implicitních stanovisek a argumentů se musíme nejprve ohlížet na logickou platnost. Jinými slovy, pokud straně protagonisty přisuzujeme nějaký implicitní element argumentace, nemůžeme to činit způsobem, kterým bychom porušovali inferenční pravidla.¹⁰⁰ Zde je vidět, že pragma-dialektický projekt není stavěn do opozice proti klasickým logickým přístupům, ale pouze je doplňuje. Zatímco z přísně logického pohledu by příklad (B) byl neplatný, v rámci pragma-dialektického pojetí bychom jej takto jednoduše nevyvrátili.

Z důvodu snadnějšího porozumění si nyní způsob doplňování¹⁰¹ zamlčených částí argumentace ukážeme na příkladech jednoduché argumentace. Tu jsme si uvedli výše a je tvořena stanoviskem podporovaným jednou usuzovací linkou čili dvěma argumenty. Začneme u případu implicitního stanoviska, jelikož s ním je situace o něco jednodušší. Pokud posluchači, kteří se řídí komunikačními pravidly a očekávají, že se jimi řídí i proponent argumentace, rozpoznají, že chybí vyjádřený závěr, budou předpokládat, že zamýšlená argumentace, kterou zde mohou rekonstruovat, má být platná. Jejich očekávání vychází z předpokladu, že proponent jednal upřímně, a pokud ano, tak nejednal s cílem učinit svou argumentaci neplatnou.¹⁰² Vezměme příklad¹⁰³

⁹⁸ GRICE, Paul. *Logic and Conversation*, s. 45.

⁹⁹ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 52.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 56–58; Srov. EEMEREN, Frans H. van a Rob GROOTENDORST. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*, s. 3, 117–118.

¹⁰¹ Či přičítání, jak se zexplicitňování občas označuje.

¹⁰² EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 56.

¹⁰³ Následující příklady představují naši formulaci obdobných demonstrativních příkladů Eemerena a Grootendorsta. Srov. EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 56–59.

(C) Čestný člověk je pouze ten, který by v životě nevzal úplatek. Pokud to udělal, tak je bezpáteří. Co já vím, tak pan Přemek bere úplatky od nástupu do funkce, takže ...

Zde máme naznačeno, že něco chybí slovem „takže“. To, že je něco vynecháno, je díky tomu zřejmé, ale i pokud by zde tento náznak nebyl, v běžné argumentační praxi bychom pravděpodobně cítili, že je zde něco nepřímě zamýšleno. Nepřímě v tom smyslu, že to není řečeno narovinu, ať už se jedná o opatrnost proponenta argumentace, předpoklad, že to stačí takto naznačeno, nebo mu jde o to zaujmout adresáta a vybudit ho k tomu, aby si k zamýšlenému tvrzení došel sám. Pokud schematizujeme argumentaci, dostaneme následující možnosti.

a)
1. Čestný člověk by nevzal úplatek.
2. Pan Přemek bere úplatky.
Z. (proto) Pan Přemek není čestný člověk

b)
1. Pokud někdo vzal úplatek, je bezpáteří.
2. Pan Přemek bere úplatky.
Z. (proto) Pan Přemek je bezpáteří.

Obě představené možnosti splňují požadavek logické platnosti, tedy závěry vyplývají z předložených argumentů bez porušení inferenčních pravidel. Určili jsme tedy logicky možné závěry k předloženým předpokladům. Pokud je více možností, jako v tomto případě, je potřeba zvolit stanovisko, které je nejvíce v souladu s kontextuálními informacemi, samozřejmě s neustálým zřetelem na komunikační pravidla.¹⁰⁴ K roli kontextu se ještě dále vrátíme.

Podobným způsobem můžeme rekonstruovat zamlčené premisy a přidat je do neúplné argumentace. Nutná podmínka, kterou naše interpretace musí splňovat, je dodržení logické platnosti. Následující příklad

(D) Pavel má kladný vztah k vínu, protože je z Moravy.

sestává ze stanoviska „Pavel má kladný vztah k vínu“ a argumentu na jeho podporu „protože je z Moravy“ a je opět ukázkou argumentace, která by z pohledu logiky nepředstavovala platný úsudek. Aplikací pragma-dialektického přístupu můžeme doplnit chybějící premisu obdobným způsobem, jako jsme učinili výše při chybějícím stanovisku. Nejjednodušší způsob doplnění premisy je opět pomocí nástrojů logiky a aplikací *modus ponens* stejně, jako v předchozí ukázce. Schematizovaná podoba argumentace by mohla být následující:

¹⁰⁴ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 57.

1. Pokud Pavel dochází z Moravy, pak má kladný vztah k vínu.
2. Pavel pochází z Moravy.
- Z. Pavel má kladný vztah k vínu.

Předložený příklad je platný, ale porušuje jedno z komunikačních pravidel. Vzhledem k faktu, že přidaný argument přesně odpovídá premise z původního vyjádření (D), porušuje pravidlo efektivnosti. Přidání stejného argumentu ho činí redundantním. Předpokladem je, že argumentující se snaží jednat podle komunikačních pravidel, z toho důvodu je potřeba připsat řečníkovi jiný argument, které bude s pravidly více v souladu. V našem případě to může být např. argument „všichni Moraváci mají kladný vztah k vínu“. Důkaz logické platnosti předložené argumentace, kde závěr, který chceme dokázat, je „Z.V(p)“, by v predikátové logice vypadal následovně.

1. $\forall x [M(x) \rightarrow V(x)]$	
2. $M(p)$	
3. $M(p) \rightarrow V(p)$	E \forall (x/p)
4. $V(p)$	MP 2.,3. Q.E.D.

Pokud proti předložené interpretaci argumentace neexistuje nějaký důkaz, lze přiložený argument považovat za správně doplněnou implicitní premisu. Obecné tvrzení zde kvantifikované všeobecným kvantifikátorem, jsme nicméně použili účelově, aby bylo možné použít predikátovou logiku 1. řádu za účelem dokázání platnosti navrhované premisy. V běžné argumentační praxi bychom se mnohem spíše setkali s argumentem vágněji položeným např. ve formě „Moraváci mají kladný vztah k vínu“, ve kterém sice všeobecná kvantifikace chybí, ale jsme názoru, že předložený důkaz platí i u něj.

Předchozí příklad představuje situaci, kdy není zcela znám kontext. Pokud máme větší představu o situaci, v jaké byla promluva formulována, tj. máme lépe definovaný její kontext, pak máme volnější ruce v interpretaci. V takovém případě se nemusíme spoléhat pouze na vodítko, které nám poskytuje logika a konkrétně implikace ve formě „pokud – potom“, která je přítomna v pravidlu *modus ponens* (a případně dalších pravidlech jako *modus tollens*), ale můžeme odhalit specifický charakter spojení mezi explicitní premisou a závěrem.¹⁰⁵ Jinými slovy se znalostí kontextu je možné určit specifické spojení stanoviska a podpůrných argumentů v případě doplnění zamlčených premis.

Doplnění zamlčených premis představuje vodítko k odhalení, o který typ argumentačního schématu se jedná. V rámci pragma-dialektiky jsou rozlišována tři základní schémata, kterým odpovídají tři rozdílné, specifické typy vztahů argumentů a stanovisek.

¹⁰⁵ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 59, 91, 96.

Každá jednoduchá argumentace představuje konkrétní výskyt jednoho z nich. Jedním z těchto typů argumentace je úsudek *založený na analogii*.

3.2. Schéma a evaluace argumentu z analogie

V tomto typu argumentačního schématu je tvrzení podporováno odkazem na něco, co je stanovisku podobné, již akceptované nebo akceptovatelné a na základě této podobnosti by mělo být stanovisko přijato. To, co platí pro jeden příklad, by mělo platit pro druhý.¹⁰⁶ Obecné schéma pro argument z analogie v rámci pragma-dialektiky je následující

Y platí pro X,
protože Y platí pro Z,
a Z je srovnatelné s X¹⁰⁷

a sestává ze stanoviska „Y platí pro X“ a argumentu „Y platí pro Z“. Premisa, která spojuje stanovisko s argumentem, někdy označovaná za tzv. *propojovací premisa*, bývá typicky nevyjádřená.¹⁰⁸ Mějme například argumentaci:

S naším psem Benem není potřeba chodit na hodinové procházky. Ani s tím minulým, Flíčkem, jsme nechodili na tak dlouhé. (S oběma psy by se mělo zacházet stejně.)

V argumentaci máme stanovisko, že „se psem Benem není nutné chodit na dlouhé procházky“ a argumentem „s Flíčkem se nechodilo na dlouhé procházky“. Zamlčená propojovací premisa, která objasňuje vztah mezi stanoviskem a argumentem, obsahuje srovnání obou případů. Z toho důvodu je třeba nejprve doplnit nevyjádřené argumenty při *druhé transformaci* argumentace.

Každý typ argumentace má kromě specifického argumentačního schématu i od ostatních odlišná kritéria, která musí splňovat, aby mohl být akceptován. Podobně jako jsme měli možnost vidět u Douglase Waltona v první kapitole této práce, každý ze tří typů argumentace má svůj specifický set kritických otázek, které mají nápomocnou roli ve zkoumání, zda jsou splněna kritéria u konkrétní argumentace odpovídající specifickému typu schématu. Aby mohla být argumentace přijata, je potřeba, aby byly uspokojivě zodpovězeny položené kritické otázky.

S argumentem založeným na analogii se pojí kritická otázka vztahující se k podobnosti, která pojí dva srovnávané případy. Zda není možné, že existuje rozdíl, který by ji mohl znehodnotit? Například v našem případě se psy, o kterém jsme hovořili výše, se může délka potřebného volného pohybu venku pro psa měnit v závislosti na jeho velikosti a rase. Pokud tomu tak v uvedeném příkladu je, bylo by vhodné se zamyslet nad jiným srovnáním, nebo tento

¹⁰⁶ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, 99.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 99.

¹⁰⁸ WAGEMANS, Jean, HITCHCOCK, David, ed. *The Pragma-dialectical account of argument schemes*, s. 193.

způsob argumentace opustit, jelikož je neakceptovatelný. Kritická otázka pro argument z analogie zní:

„Existují nějaké relevantní rozdíly mezi srovnávanými věcmi?“¹⁰⁹

Když se v této kritické otázce zmiňují relevantní rozdíly, je myšleno relevantní vzhledem k dané argumentaci. Pokud by to nebylo specifikováno, měli bychom požadavek v podstatě na identitu dvou věcí. Tyto hledané rozdíly mohou být vyvedeny na světlo dvěma způsoby, jednak poukázáním na to, že X má nějakou vlastnost, kterou Y postrádá, anebo naopak, že X chybí vlastnost, která je u Y přítomna.¹¹⁰ Je podstatné zmínit, že často se dostáváme ke srovnávání odlišných domén, odlišných oborů a oblastí, je tedy zřejmé, že mezi nimi budou rozdíly, nicméně v takovém případě je nutné se podívat na abstraktnější rovinu, zda jsou si příklady podobné, i když z hlediska rozdílných domén se liší (např. jak to dělá Juthe se srovnáváním jednotlivých elementů a jejich odpovídajících proti elementů – viz kapitola 2.2.3.).

Nyní se zaměříme na kritiku některých problematických bodů popsaného přístupu. Prvním momentem, u kterého je třeba se zastavit, je samotný programový cíl, což, jak jsme uvedli, je odstranění rozporu v názorech. K takovému řešení se dostaneme, pokud se oba na konci shodnou na předloženém stanovisku, nebo protagonista své tvrzení stáhne. Spor v názorech Christoph Lumer ve svém článku spojuje s epistemickým rozměrem, přičemž názor je nějaká představa o stavu světa.¹¹¹ Spor v názorech tedy představuje spor v rozdílných představách o stavu světa, ze kterých minimálně jedna musí být tedy nepravdivá. Dle programového prohlášení v rámci pragma-dialektiky ale není cílem dojít blíže k opodstatněnému názoru¹¹² na svět, ale pouze odstranit spor mezi dvěma stranami. Pozornost je věnována názorům, nekvalifikovaným přesvědčením a sdíleným přesvědčením, bez požadavku na jejich kontrolu nějakým epistemologicky ověřeným postupem.¹¹³ Dá se říci, že garantem správnosti přesvědčení je na konci jazykové společnosti, ve kterém argumentace probíhá. Úskalím takového přístupu je nebezpečí relativismu.

Druhým a pro náš další postup podstatným bodem kritiky nedostatků pragma-dialektického přístupu je nejasná vazba mezi požadavkem na formální platnost

¹⁰⁹ WAGEMANS, Jean, HITCHCOCK, David, ed. *The Pragma-dialectical account of argument schemes*, s. 187.

¹¹⁰ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 100.

¹¹¹ LUMER, Christoph. *Pragma-Dialectics and the Function of Argumentation*, s. 5.

¹¹² Heslo *justification* (opodstatnění) dokonce zcela chybí ve věcných rejstřících námi používaných publikací EEmerena a Grootendorsta. Pokud je zde přítomno tak pouze ve vztahu k opodstatnění rekonstrukce argumentace, ale ne ve vztahu k opodstatněnosti premis – tj. v epistemické rovině.

¹¹³ LUMER, Christoph. *Pragma-Dialectics and the Function of Argumentation*, s. 5.

a argumentačními schémata. V předchozí subkapitole věnované rekonstrukci zamlčených elementů v rámci argumentace jsme demonstrovali požadavek na formální platnost při doplňování zamlčených předpokladů nebo nevyjádřeného stanoviska. Ať už se jedná o případy, ve kterých máme k dispozici pouze nástroje logického vyplývání (např. ve formě logických pravidel *modus tollens*, *modus ponens* atd.), anebo o situace, kde máme po ruce dobře definovaný kontext, ze kterého můžeme interpretovat další zamlčené premisy, nemůže nastat situace, že nebude v konečném důsledku naplněn požadavek na logickou platnost argumentace. Eemeren a spol. označují tento požadavek jako *pravidlo platnosti*¹¹⁴ a dle tohoto pravidla musí být zdůvodnění v argumentaci logicky platné, případně musí být možné jej učinit platným pomocí doplnění jedné nebo vícero zamlčených premis.¹¹⁵

André Juthe ve svém článku označuje nejasný vztah mezi formální platností a argumentačními schémata za kontroverzní a přetrvávající problém,¹¹⁶ ale neposkytuje k němu řešení. My jsme v rámci druhé kapitoly této práce problematizovali deduktivistický přístup k argumentu z analogie a došli k závěru, že inferenční vztah v tomto typu argumentace není z tohoto přísně formálního hlediska platný. Značná část našeho každodenního uvažování je nadto opřena o nededuktivní typ uvažování (např. induktivního či abduktivního typu). Zůstává tedy otázkou, jaká formální validita je tímto myšlena, respektive požadavky jaké logiky jsou zde míněny. Vzhledem k této nejasnosti (a k nejasnému charakteru inference u argumentu z analogie, který demonstruje druhá kapitola) nebudeme v námi obhajovaném návrhu v poslední, následující části práce pro rekonstrukci argumentace trvat na dodržení pravidla validity.

3.3. Analogie bez zjevného závěru

V klasických příručkách neformální logiky se můžeme setkat s odlišením argumentu z analogie, který má být podroben kritickému hodnocení od využití analogie pouze neargumentačním způsobem. Copi a spol. od *argumentačního zapojení analogie* odlišují *literární užití analogie* v metafoře, které slouží k živějšímu a pro čtenáře zajímavějšímu popisu a *analogie pro účely explanace*, kde je něco neznámého vysvětleno pomocí něčeho jiného, co je nám bližší. To, co mají společné všechny tři uvedené způsoby použití je to, že se zakládají

¹¹⁴ *Validity rule*

¹¹⁵ EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, s. 132; Srov. EEMEREN, Frans H. van a Rob GROOTENDORST. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*, s. 3, 193–194.

¹¹⁶ JUTHE, André. *A defense of analogy inference as sui generis*, s. 6.

na naznačení podobnosti mezi dvěma nebo více věcmi v konkrétních ohledech – tato definice osvětluje, co je analogie.¹¹⁷

Při identifikaci toho, co je *argument z analogie* Copi a spol. analyzuje jeho strukturu, přičemž tak činí na jednoduchém příkladu, který je podobný našemu známému příkladu se starými a novými botami (DII ze subkapitoly 2.2.2.)

Usuzuji, že daný pár bot mi bude vyhovovat (čti bude pohodlný), protože mi vyhovovaly boty stejné značky koupené v tomto obchodě.

V uvedeném jednoduchém argumentu můžeme identifikovat srovnání dvou entit, ze kterých je ale navíc učiněn nějaký závěr.¹¹⁸ Zdá se tak, že to, co odlišuje argument z analogie od jiných typů aplikování analogie je přítomnost vyvozeného závěru. Postup navržený pro hodnocení argumentu z analogie (viz 2.2.2) by tak byl omezen pouze na případy, v nichž je přítomen závěr.

Copi a spol. nabízejí několik příkladů analogií, které ale nejsou dle nich argumentací. Dovolíme si několik uvést:

1. Vlasy se jí v dešti leskly jako chloupky v nose po kýchnutí.
2. Měla hluboký, hrdelní, upřímý smích, jako ten zvuk, který vydává pes těsně předtím, než se pozvrací.
3. I ve svých posledních letech měl dědeček mysl jako ocelovou past, jen takovou, která byla opuštěna tak dlouho, až zrezivěla.¹¹⁹

Ve chvíli, kdy se na uvedené příklady podíváme optikou klasické neformální logiky, jejíž představitelé jsou např. Copi, Cohen nebo Hurley, nebudeme mít tendence se k nim stavět nějak kriticky. Touto optikou se totiž jedná o literární užití analogie, které by nemělo spadat pod hodnocení analogického úsudku. Jak se ale stavět k vyjádřením, která nemají zřejmý závěr?

Propojením klasického přístupu k argumentu z analogie a pragma-dialektické teorie rekonstrukce argumentu z definovaného kontextu může zůstat zachováno původní navržené kritérium, které odlišuje úsudek z analogie od ostatních typů jejího použití. Toto kritérium se dá v původní verzi pojmenovat jako *přítomnost závěru* argumentu. Nová formulace tohoto kritéria po připojení pragma-dialektického přístupu by měla mít spíše znění *možnost identifikace závěru argumentace*. Takto by bylo možné zachovat oddělení neargumentačního

¹¹⁷ IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*, s. 488–489.

¹¹⁸ Srov. IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*, s. 489.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 488–489.

užití analogie, ale pomyslným sítem by nepropadaly argumenty, kde zůstal pouze nevyřčený závěr.¹²⁰

¹²⁰ Podobný postup navrhuje Douglas Walton. Srov. WALTON, Douglas. *Informal Logic: A Pragmatic Approach*, s. 311–313.

Závěr

Zájem o teorii argumentace můžeme pozorovat při běžné sociální (respektive komunikační) praxi, ve které se projevuje znalost příruček a koncentrovaných infografik o tom, jak poznat argumentační fauly a jak na ně reagovat. Nicméně odborné texty věnující se erudovaně problematice neformální logiky a teorie argumentace v českém prostředí chybí. V předloženém textu jsme se proto věnovali argumentu z analogie v širším kontextu třech specifických přístupů k argumentům a argumentaci. Těmito přístupy byl nejprve pragmatický projekt Douglase Waltona postavený na identifikaci argumentačních schémat a položení kritických otázek, následně jsme se věnovali pojetím argumentu z analogie v rámci logického přístupu, a to z pozice deduktivismu, induktivního přístupu k argumentu z analogie a pojetí André Juthe, který pojímá analogický úsudek jako *sui generis*. Posledním představeným přístupem byla pragma-dialektika autorů Eemerena a Grootendorsta.

V rámci Waltonova pragma-dialektického projektu slouží k evaluaci argumentu argumentační schéma odpovídající předloženému úsudku. Pro každé schéma potom existuje soubor kritických otázek, které mají pomoci ohodnotit sílu argumentu. V této části jsme navázali na Waltonovu hypotézu, podle které máme tendence podléhat argumentačním klamům z toho důvodu, že jejich schémata odpovídají schématům heuristik (tzv. paraschématům). Waltonovo pojetí jsme rozšířili na argument z analogie a rekonstruovali heuristiku, která odpovídá tomuto typu úsudku. Problematickým bodem, který shledáváme na Waltonově i našem vlastním postupu je způsob identifikace heuristik, jejichž přesná podoba, respektive schématická podoba zachycující proces heuristiky, je takřka nedokazatelná. Možným úkolem pro další badatele v tomto případě je ponořit se do kognitivních věd a dokázat struktury jednotlivých paraschémat, která se pojí s argumentačními klamy.

V rámci diskuse o charakteru argumentu z analogie jsme představili a podrobili kritice deduktivismus, zde reprezentovaný Bruce N. Wallerem, dále induktivní pojetí analogického úsudku zastávaného autory Copim, Cohenem a Hurleym a nakonec pojetí Andrého Juthe, podle kterého je analogický úsudek argumentem svého vlastního druhu. V rámci předložené diskuse a připojené kritiky jednotlivých přístupů jsme argumentovali pro závěr, dle kterého nelze argument z analogie redukovat na deduktivní ani induktivní typ argumentace, že inferenční vazba v rámci analogického úsudku neodpovídá těmto dvěma typům, a tím pádem by měl být argument z analogie brán jako argument *sui generis*.

V rámci poslední části jsme pozornost zaměřili na pragma-dialektický přístup rozvinutý autory Eemerem a Grootendorstem. Představili jsme postup rekonstrukce, analýzy a hodnocení argumentace, k čemuž neodmyslitelně patří i doplnění nevyjádřených částí

argumentu, které mohou být identifikované na základě použití logických pravidel, anebo přihlédnutím k dobře známému kontextu promluvy a k situaci, ve které byla vyřčena (případně napsána). V předchozí větě použité odporovací „anebo“ je třeba více upřesnit. Problematickým bodem pojetí zmíněných autorů je požadavek na logickou platnost argumentace, který rekonstruujeme (respektive do něj doplňujeme nevyjádřené části). Tento požadavek (prezentován jako pravidlo) zní, že pokud doplňujeme nějakou zamlčenou premisu nebo stanovisko, musí být výsledná argumentace logicky platná. Tento požadavek ale není naplněn v případě, že pomocí známého kontextu promluvy identifikujeme argumentaci, jako jeden ze tří specifických typů argumentačních schémat. V takovém případě se zdá, že není pravidlo naplněno. Prostor pro další badatele zde vidíme právě v upřesnění vztahu argumentačních schémat a pravidlu vyžadující logickou platnost rekonstruovaných argumentů.

V závěru jsme předložili vlastní návrh přejímající postup používaný v rámci pragma-dialektiky, ve kterém ale netrváme na logické platnosti rekonstruovaných argumentů. Zejména proto, že analogický úsudek dle nás nelze redukovat na deduktivní ani induktivní typ argumentu, jak bylo řečeno v druhé kapitole, a inferenční vazba tak nesplňuje požadavek logické platnosti. Náš návrh spočíval v doplnění klasického přístupu k argumentu z analogie, který zde reprezentují Copi a Cohen, kteří rozlišují argumentační způsob užití analogie od neargumentačního způsobu. Toto dělení je postaveno na tom, zda je při srovnání dvou věcí uvedený závěr. My zde doplňujeme tento přístup o (v rámci pragma-dialektiky představený) proces doplňování závěru. Při rozlišování, zda se jedná o argumentativní, anebo neargumentativní typ užití analogie, je potřeba identifikovat, zda není možné doplnit nevyjádřený závěr.

Seznam literatury

ARISTOTELES. *Metafyzika*.

ASHLEY, Kevin D. Arguing by Analogy in Law: A Case-Based Model. In: HERMAN, David H. *Analogical Reasoning: Perspectives of Artificial Intelligence, Cognitive Science, and Philosophy* [online]. Dordrecht: Springer, 1988, s. 205-226 [cit. 2022-10-12]. ISBN 978-90-481-8450-7. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1007/978-94-015-7811-0>

ASHLEY, Kevin D. Case-based reasoning. In: LODDER, Arno R. a Anja OSKAMP. *Information Technology and Lawyers: Advanced Technology in the Legal Domain, from Challenges to Daily Routine* [online]. Dordrecht: Springer, 2006, s. 27-68 [cit. 2022-10-12]. ISBN 978-1-4020-4146-4. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1007/1-4020-4146-2>

BENCH-CAPON, Trevor a Henry PRAKKEN. Argumentation. In: LODDER, Arno R. a Anja OSKAMP. *Information Technology and Lawyers: Advanced Technology in the Legal Domain, from Challenges to Daily Routine* [online]. Dordrecht: Springer, 2006, s. 69-89 [cit. 2022-10-12]. ISBN 978-1-4020-4146-4. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1007/1-4020-4146-2>

DUTILH NOVAES, Catarina, ed. Argument and Argumentation. In: ZALTA, Edward N. a Uri NODELMAN. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Fall 2022 Edition. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/argument/>

EEMEREN, F. H. van, Rob GROOTENDORST a A. Francisca SNOECK HENKEMANS. *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation* [online]. London: Lawrence Erlbaum Associates, 2022 [cit. 2022-11-24]. ISBN 1-4106-0244-3.

EEMEREN, Frans H. van a Rob GROOTENDORST. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*. New York: Cambridge University Press, 2004. ISBN 978-0-521-83075-1.

GODDEN, David M. Deductivism as an Interpretive Strategy: A Reply to Groarke's Recent Defense of Reconstructive Deductivism. *Argumentation and Advocacy* [online]. 2005, 2005, **41**(3), 168-183 [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1080/00028533.2005.11821627>

GRICE, Paul. Logic and Conversation. In: COLE, Peter a Jerry L. MORGAN. *Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts*. New York: Academic Press, 1975, s. 41–58. ISBN 905356523X.

GROARKE, Leo. Deductivism Within Pragma-Dialectics. *Argumentation* [online]. Springer, 1999, **13**, 1–16 [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1023/A:1007771101651>

HURLEY, Patrick J. *A concise introduction to logic*. Twelfth edition. Australia: Cengage Learning, 2015. ISBN 978-1285196541.

IRVING M. COPI, Carl COHEN a Kenneth MCMAHON. *Introduction to logic*. 14th ed. Harlow: Pearson, 2014. ISBN 9781292024820.

JUTHE, André, ed. A Systematic Review of Classifications of Arguments by Analogy. In: RIBEIRO, Henrique Jales. *Systematic Approaches to Argument by Analogy* [online]. 1. Cham: Springer, 2014, s. 109-127 [cit. 2022-08-23]. ISBN 978-3-319-06334-8. ISSN 1566-7650. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1007/978-3-319-06334-8>

JUTHE, André. A defense of analogy inference as sui generis. *Logic and Logical Philosophy* [online]. 2020 June, 2019, **29**(2), 259-309 [cit. 2022-10-31]. ISSN 2300-9802. Dostupné z: doi:[10.12775/lp.2019.025](https://doi.org/10.12775/lp.2019.025)

JUTHE, André. Analogical Argument Schemes and Complex Argument Structure. *Informal Logic: Reasoning and Argumentation in Theory and Practice* [online]. University of Windsor, 2015, 2015, **35**(3), 378-445 [cit. 2022-10-31]. ISSN 8242577. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.22329/il.v35i3.4211>

JUTHE, André. Argument by Analogy. *Argumentation: An International Journal on Reasoning* [online]. 2005, **19**, 1-27 [cit. 2022-08-23]. ISSN 1572-8374. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1007/s10503-005-2314-9>

KAHNEMAN, Daniel. *Myšlení: rychlé a pomalé*. V Brně: Jan Melvil, 2012. Pod povrchem. ISBN 978-80-87270-42-4.

KLEMA, Jiří a Jiří PALOUŠ. *Případové usuzování a rozhodování*. Gerstnerova laboratoř pro inteligentní rozhodování a řízení. Katedra kybernetiky: České vysoké učení technické, fakulta

elektrotechnická. Dostupné také z:
<https://ida.fel.cvut.cz/klema/publications/Znalosti/znalosti01.pdf>

LUMER, Christoph. Pragma-Dialectics and the Function of Argumentation. *Argumentation* [online]. 2010, **24**, 41–69 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.1007/s10503-008-9118-7](https://doi.org/10.1007/s10503-008-9118-7)

PICHA, Marek. *Kritické myšlení a rekonstrukce argumentu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6730-1.

SHECAIRA, Fábio Perin. The Value of Methodological Deductivism in Argument Construction. *Informal Logic: Reasoning and Argumentation in Theory and Practice* [online]. 2018, **38**(4), 471-501 [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.22329/il.v38i4.5077](https://doi.org/10.22329/il.v38i4.5077)

STANOVICH, Keith a Richard WEST. Individual differences in reasoning: Implications for the rationality debate?. *Behavioral and Brain Sciences* [online]. Cambridge University Press, 2000, **23**(5), 645-665 [cit. 2022-11-02]. ISSN 1469-1825. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.1017/S0140525X00003435](https://doi.org/10.1017/S0140525X00003435)

TODOROV, Alexander. *Face Value: The Irresistible Influence of First Impressions*. Princeton University Press, 2017. ISBN 978-0-691-16749-7.

WAGEMANS, Jean, HITCHCOCK, David, ed. The Pragma-dialectical account of argument schemes. In: FETERIS, Eveline T., Bart GARSSSEN a Francisca SNOECK HENKEMANS. *Keeping in touch with Pragma-Dialectics*. Amsterdam: Benjamins, 2011, s. 185-205. ISBN 9789027211811.

WALLER, Bruce N. Classifying and Analyzing Analogies. *Informal Logic: Reasoning and Argumentation in Theory and Practice* [online]. 2001, **21**(3), 199-218 [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.22329/il.v21i3.2246](https://doi.org/10.22329/il.v21i3.2246)

WALTON, Douglas a Marcin Koszov. *Two kind of af Arguments from Authority in the Ad Verecundiam Fallacy* [online]. 2014. [cit. 2022-11-8.]. Dostupné z: <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=1036&context=crrarpub>

WALTON, Douglas a Thomas F. GORDON. Argument Invention with the Carneades Argumentation System. *SCRIPTed: A Journal of Law, Technology & Society* [online]. 2017, **14**(2), 168-207 [cit. 2022-11-14]. ISSN 1744-2567. Dostupné z: doi:10.2966/scrip.140217.168

WALTON, Douglas a Thomas F. GORDON. The Carneades model of argument invention. *Pragmatics and Cognition* [online]. John Benjamins Publishing, 2012, 2012, **20**(1), 1-31 [cit. 2022-11-14]. ISSN 1569-9943. Dostupné z: doi:http://dx.doi.org/10.1075/pc.20.1.01wal

WALTON, Douglas N. *Argumentation Schemes for Presumptive Reasoning* [ePub]. 2013 [cit. 2022-11-14]. ISBN 978-1-136-68705-1.

WALTON, Douglas N., ed. Argumentation Schemes for Argument from Analogy. In: RIBEIRO, Henrique Jales. *Systematic Approaches to Argument by Analogy*. Imprint: Springer, 2014, s. 23-40. ISBN 978-3-319-06333-1.

WALTON, Douglas, Chris REED a Fabrizio MACAGNO. *Argumentation Schemes*. New York: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-521-72374-9.

WALTON, Douglas. *Informal Logic: A Pragmatic Approach*. 2nd. Cambridge University Press, 2008. ISBN 0521713803.

WALTON, Douglas. Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are. *Informal Logic: Reasoning and Argumentation in Theory and Practice* [online]. 2010, 2010, **30**(2), 159-184 [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: doi:https://doi.org/10.22329/il.v30i2.2868